

MUAMER HODŽIĆ
(Sarajevo)

O HERCEGOVAČKIM SANDŽAKBEGOVIMA DO OSNIVANJA BOSANSKOG EJALETA

Sažetak

Osmanlije su pridavale veliki značaj Rumeliji, odnosno evropskom dijelu svoje države. Privredni i ljudski potencijali ovog područja bili su ogromni, stoga je Rumelija predstavljala prioritet i osnovnu preokupaciju vojne i vanjske politike osmanskih sultana. Osmanski politički vrh je pažljivo birao i imenovao vodeće ljude u sandžacima evropskog dijela Carstva. Ovo se naročito odnosilo na pogranične sandžake, koji su povjeravani istaknutim pojedincima.

Pošto je Hercegovački sandžak od svog osnivanja 1470. godine bio pogranični sandžak, na najodgovornijoj funkciji bili su ljudi koje je preporučivala njihova sposobnost ili srodstvo sa utjecajnim ljudima na dvoru sultana. U proteklom periodu temom hercegovačkih sandžakbegova bavili su se Ćiro Truhelka i Toma Popović, čija su istraživanja bila ograničena na dio dubrovačkih izvora pisanih, uglavnom, na italijanskom jeziku. U ovom radu se na osnovu izvora osmanske provenijencije iz Dubrovnika, Venecije, Istanbula i Ankare donose nove vijesti o ovoj temi, ali i korigiraju neki ranije izvedeni zaključci.

Cljučne riječi: Hercegovački sandžak, hercegovački sandžakbeg, krajišnik

Hercegovački sandžak je od svog osnivanja 1470. godine imao važan geostrateški položaj na kopnu i na moru, jer je tokom 16. stoljeća jadranska obala i more bilo poprište velikih sukoba zapadnoevropskih i osmanskih vojnih snaga. Sudeći prema mnogobrojnim naredbama Porte, te različitim aktivnostima na kopnu i moru, hercegovački sandžakbegovi su igrali

značajnu ulogu u ratnom i diplomatskom djelovanju Osmanskog Carstva, zbog čega je uprava nad tim sandžakom do osnivanja Bosanskog ejaleta 1580. godine povjeravana istaknutim i sposobnim ličnostima.¹

U vojno-administrativnom pogledu Hercegovački sandžak je bio sastavni dio Rumelijskog ejaleta, kojem su u početku pripadali i svi drugi sandžaci u evropskom dijelu Osmanskog Carstva. Nakon što je 1580. godine osnovan Bosanski ejalet, Hercegovački sandžak je postao njegov sastavni dio. Bosanski ejalet je obuhvatao teritoriju sedam sandžaka: Bosanskog, Zvorničkog, Požeškog, Krčko-Ličkog, Pakračkog, Kliškog i Hercegovačkog sandžaka.² Prema odredbama nekih kanunnama prihodi sandžakbegovih hasova imali su sljedeće iznose: has Bosanskog sandžaka 650.000 akči, Kliškog 642.500, Požeškog 616.236, Hercegovačkog 410.515, Zvorničkog 245.793, Krčko-Ličkog 200.000 i Čazmanskog (Pakračkog ili Cerničkog) 170.000 akči. Ove sume nisu bile definitivne i bilo je znatnih odstupanja, zavisno od značaja ličnosti koja je dolazila na mjesto sandžakbega, što je također utjecalo na visinu iznosa.³

Sjedište Hercegovačkog sandžaka bilo je do 1576. u Foči, nakon čega je premješteno u Pljevlja. Dužnost hercegovačkog sandžakbega obavljalo je više desetina osmanskih velikodostojnika, a neki su tu dužnost vršili više puta. Smjene, odnosno rotacije sandžakbegova, bile su redovna praksa osmanskih vlasti, a vrijeme provedeno u jednom sandžaku bilo je ograničeno. Nije utvrđeno pravilo niti zakonska odredba o vremenskom trajanju namjesnikovanja u jednom sandžaku. Dešavalo se da neki sandžakbegovi budu na toj funkciji nekoliko mjeseci, a neki i po više godina. Isto tako, neki sandžakbegovi su u više navrata vršili dužnost sandžakbega u istom sandžaku. U 16. stoljeću u Hercegovačkom sandžaku najduže je namjesnikovao Sinan-paša Boljanić, koji je u više navrata imenovan na dužnost upravitelja.

Pitanjem hercegovačkih namjesnika bavili su se Ćiro Truhelka i Toma Popović.⁴ Njihova istraživanja bila su ograničena na dio dubrovačkih

¹ Toma Popović, "Upravna organizacija hercegovačkog sandžaka u XVI veku", *POF*, XII-XIII/1962-63, Orijentalni institut u Sarajevu, Sarajevo, 75.

² Hazim Šabanović, *Bosanski pašaluk*, Naučno društvo NR Bosne i Hercegovine, Djela, XIV, Sarajevo 1959, 77-81.

³ Adem Handžić, *Tuzla i njena okolina u XVI vijeku*, Svjetlost, Sarajevo 1975, 59-60.

⁴ Ćiro Truhelka, "Tursko-slovenski spomenici dubrovačke arhive – 4. Hercegovački krajišnici", *Glasnik Zemaljskog muzeja*, XXIII, Sarajevo, 1911, 437-451 (dalje Ć. Truhelka, "Tursko-slovenski spomenici dubrovačke arhive"); Toma Popović, "Spisak hercegovačkih namesnika u XVI veku", *POF*, XVI-XVII/1966-67, Orijentalni institut u Sarajevu, 1970, 93-99.

izvora pisanih, uglavnom, na italijanskom jeziku, a njihovi rezultati su predstavljali osnovu u našim istraživanjima. Uvidom u različite arhivske izvore pronašli smo nove podatke koji proširuju saznanja o hercegovačkim sandžakbegovima, koji omogućuju korekciju nekih ranijih tvrdnji i zaključaka. Manji dio toga već je spomenut u monografiji *Foča središte Hercegovačkog sandžaka*.⁵ S obzirom na brojnost podataka i činjenicu da većina njih nije uvrštena u sadržaj monografije, odlučili smo ovu temu posebno obraditi. U cilju postizanja potpunijeg uvida i koherentnosti strukture, u rad su uključeni i podaci prezentirani u spomenutoj knjizi.

U nastavku ćemo predočiti listu imena hercegovačkih sandžakbegova i ponešto iz njihovog života. Rad nema pretenziju da utvrdi imena svih sandžakbegova i tačno vrijeme namjesnikovanja, jer je takvo nešto skoro nemoguće s obzirom na raspoložive izvore. Kombiniranjem podataka iz relevantne literature i osmanskih izvora utvrđena su sljedeća imena hercegovačkih sandžakbegova:

Hamza-beg

Na mjesto hercegovačkog sandžakbega imenovan je 16. januara 1470. godine. Prema sadržaju službene bilješke iz najstarijeg sumarnog deftera za Bosanski sandžak vidi se da su Hamza-begu dodijeljeni prihodi *poreza na stoku vilejeta Hersek* (17.812 akči), *globe vilajeta Hersek* (15.110 akči), kao i *prihodi Vlaha Hercegovine* (357.152 akči). Hasovi hercegovačkog sandžakbega obuhvatali su prihode 9 trgova (pazara), 112 sela, 4 mezre, 12 čifluka, te 7041 domaćinstva i 1671 neoženjenih. Ukupan prihod hercegovačkog sandžakbega iznosio je 763.780 akči.⁶

Dubrovački dokumenti prvi put spominju Hamza-bega u svojstvu sandžakbega u februaru 1470. godine.⁷ Hamza-beg je bio aktivan na vojnom i diplomatskom planu. Zauzeo je utvrđeni grad Počitelj, koji se predao poslije 20. septembra 1471. godine.⁸ Također, održavao je diplomatske odnose s Dubrovčanima i hercegom Vlatkom. Za vjerske potrebe svoje vojske, svite, ali i lokalnog stanovništva podigao je prvi mesdžid u Foči.⁹

⁵ Muamer Hodžić, *Foča središte Hercegovačkog sandžaka*, Univerzitet u Sarajevu - Orijentalni institut, Posebna izdanja LIX, Sarajevo, 2019, 71-89.

⁶ Ahmed S. Aličić, *Sumarni popis sandžaka Bosna iz 1468/69*, Islamski kulturni centar Mostar, Mostar, 2008, 66.

⁷ Ivan Božić, *Dubrovnik i Turska u XIV i XV veku*, SAN, Beograd, 1952, 183. (dalje I. Božić, *Dubrovnik i Turska*)

⁸ H. Šabanović, *Bosanski pašaluk*, 46.

⁹ Istanbul, Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Tapu Defter (TD), 1043, fol. 25.

Derviš Sinan-beg¹⁰

Došao je umjesto Hamza-bega krajem 1474. godine. Dubrovačka vlada je 12. januara 1475. godine poslala svoje izaslanstvo kako bi mu čestitali stupanje na novu dužnost.¹¹ Derviš Sinan-beg je uspješno održavao diplomatske i trgovačke odnose s Dubrovnikom.¹² U vrijeme dok je bio hercegovački sandžakbeg dao je sagraditi mesdžid u Mostaru.¹³

Pašajigit-beg¹⁴

Na dužnost hercegovačkog sandžakbega vjerovatno je došao u oktobru 1475. godine, jer su Dubrovčani 31. oktobra donijeli odluku da mu pošalju dar u iznosu od 400 perpera. Bio je prvi hercegovački sandžakbeg kojeg su Dubrovčani oslovljavali kao krajišnika. Na dužnosti je ostao do augusta 1477. godine.¹⁵

¹⁰ U jednoj vakufnami spominje se kao sandžakbeg Hercegovine Derviš Sinan-beg sin Abdulhajev. BOA, Kamil Kepeci (KK), Haremeyn Mukataası No. 3359; M. Tayyib Gökbilgin, *Edirne ve Paşa Livası, XV-XVI Asırlarda: Vakıflar- Mülkler - Mukatalar*, Istanbul Üniversitesi, Istanbul, 1952, 451.

¹¹ Ivan Božić, *Dubrovnik i Turska u XIV i XV veku*, 206.

¹² Ć. Truhelka, "Tursko-slovenski spomenici dubrovačke arhive", 438-439.

¹³ M. Tayyib Gökbilgin, *Edirne ve Paşa Livası*, 451. Derviš Sinan-beg se u literaturi na više mjesta poistovjećuje s drugom dvojicom hercegovačkih sandžakbegova koji su imali isto ime, ali su živjeli poslije njega. Na citiranom mjestu autor pretpostavlja kako se radi o Sinan-paši, bratu velikog vezira Rustem-paše. Međutim, ovaj Sinan-paša je bio na dužnosti hercegovačkog sandžakbega tek polovinom narednog stoljeća.

U drugom slučaju Derviš Sinan-beg je poistovjećen s dvojicom osmanskih velikodostojnika koji su imali isto ime, a kasnije su napredovali i stekli titulu paše. Riječ je o Hadim Sinan-paši Boroviniću i Güveği Sinan-paši, zetu sultana Bajezida II, nekadašnjem admiralu osmanske flote (1492-1493). Sinan-paša Borovinić je tek trideset godina kasnije obavljao dužnost hercegovačkog sandžakbega, a drugi Sinan-paša nikad nije bio hercegovački sandžakbeg. Vidi: Hatidža Čar-Drnda, *Nastanak Mostara: urbani i demografski razvoj grada do kraja 16. stoljeća*, Orijentalni institut, Sarajevo, 2014, 271-273. Najvjerovatniji razlog koji je doveo do poistovjećivanja je jedna od mostarskih džamija koju je svojevremeno dao sagraditi Derviš Sinan-beg, a 30 godina kasnije istu je renovirao Sinan-paša. U narodu je kasnije postala poznata kao Sinan-pašina džamija. Vidi: Evlija Čelebi, *Putopis: odlomci o jugoslovenskim zemljama*, prevod, uvod i komentar Hazim Šabanović, Svjetlost, Sarajevo, 1967, 466. (dalje E. Čelebi, *Putopis*).

¹⁴ Izvjesnu zabunu unio je Ć. Truhelka koji spominje da je na mjestu hercegovačkog sandžaka tada bio Bajezid-beg. Vjerovatno je došlo do pogrešnog čitanja, jer je na osnovu analize osmanskih dokumenata nedvojbeno utvrđeno kako se radilo o Pašajigit-begu. Uporedi: Ć. Truhelka, "Tursko-slovenski spomenici dubrovačke arhive", 439; Ahmed S. Aličić, *Poimenični popis sandžaka vilajeta Hercegovina*, Orijentalni institut u Sarajevu, Sarajevo, 1985, 181.

¹⁵ Ć. Truhelka, "Tursko-slovenski spomenici dubrovačke arhive", 439.

Sulejman-beg

Na sjednici Vijeća umoljenih održanoj 16. augusta 1477. godine odlučeno je da se Paladin Lukarević i Fran Pucić pošalju u Foču da pozdrave novog hercegovačkog sandžakbega Sulejman-bega. Na toj dužnosti ostao je najdalje do oktobra 1478. godine, jer je ćehaja Ajas-bega, novog hercegovačkog sandžakbega, službeno bio u Dubrovniku 2. oktobra 1478. godine.¹⁶

Ajas-beg

Ajas-beg je u dva navrata postavljan na mjesto hercegovačkog sandžakbega. Također, dva puta je obavljao dužnost sandžakbega i u Bosanskom sandžaku.¹⁷ Iza sebe je ostavio više vakufskih objekata u Sarajevu, a njegovi vakufi u Visokom su značajno podstakli urbani razvoj ovog naselja.¹⁸ Ajas-beg je u Hercegovini ostao do kraja maja 1480. godine, kada je premješten na mjesto ćustendilskog sandžakbega. Umjesto njega ponovo je došao Pašajigit-beg.¹⁹

Pašajigit-beg

Nakon što je ponovo postavljen na dužnost hercegovačkog sandžakbega u junu 1480. Pašajigit-beg je ostao na tom mjestu do sredine 1481. godine.²⁰

Ajas-paša

Na položaj hercegovačkog sandžakbega sredinom 1481. godine ponovo je postavljen Ajas-beg. Krajem godine započeo je vojne pripreme za osvajanje važne luke Novi, koju su u to vrijeme držali Ugari. Ubrzo poslije osvajanja Novog, Ajas-beg biva unaprijeđen u zvanje paše, jer ga Vijeće umoljenih 28. januara 1482. oslovljava imenom *Aias bassa*. Na položaju hercegovačkog sandžakbega Ajas-paša je ostao do oktobra 1483. god.²¹

¹⁶ Ć. Truhelka, "Tursko-slovenski spomenici dubrovačke arhive", 51.

¹⁷ Ivan Božić, "Hercegovački sandžak-beg Ajaz", *Zbornik Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu*, Beograd, 1948, 63-84.

¹⁸ Hazim Šabanović, "Dvije najstarije vakufname u Bosni", *POF*, II/1951, Orijentalni institut u Sarajevu, Sarajevo, 1952, 5-39.

¹⁹ I. Božić, "Hercegovački sandžak-beg Ajaz", 68.

²⁰ Isto, 64.

²¹ H. Šabanović, "Dvije najstarije vakufname u Bosni", 34; M. Hodžić, *Foča središte Hercegovačkog sandžaka*, 74-75.

Mustafa-beg

Mustafa-beg je obavljao dužnost hercegovačkog sandžakbega u dva navrata, od 1483. do 1486. i od 1489. do 1493. godine.²² Krajem oktobra 1485. godine u Dubrovnik je stigla vijest od ćehaje fočanskog subaše da je umjesto Mustafa-bega imenovan Ahmed-beg, carski zet. Međutim, novoimenovani sandžakbeg nije odmah došao u Foču, pa je Mustafa-beg ostao sve do početka januara 1486. godine, kada mu Dubrovčani šalju oproštajni dar u iznosu od 100 dukata.²³

Ahmed-beg

Ahmed-beg je u Foču stigao u junu 1486. godine, a vijest o tome donio je njegov haznadar koji je u Dubrovnik stigao 27. juna. Dok je bio odsutan, mijenjao ga je fočanski subaša. Na mjestu hercegovačkog sandžakbega ostao je do početka 1488. godine.²⁴

Hadži-beg (?)

Prije imenovanja na novu dužnost, Hadži-beg je kratko vrijeme (1484) bio bosanski sandžakbeg. Kao i njegov prethodnik, nije odmah stupio na dužnost, već je njegove poslove obavljao subaša. Hadži-beg je u Foču stigao početkom aprila, o čemu je njegov kapidžibaša obavijestio Dubrovčane 5. aprila 1488.²⁵

Mustafa-beg

U vrijeme drugog službovanja u Hercegovini, Mustafa-beg je dobio zadatak da lično rukovodi poslovima na utvrđivanju i popravkama dobojskog grada. Radovi su trajali od 12. juna do 31. jula 1490. godine. Na gradu je dnevno radilo oko 1500 ljudi (građevinskih majstora i običnih radnika), a potrošeno je 50.050 akči.²⁶

²² Ć. Truhelka, "Tursko-slovenski spomenici dubrovačke arhive", 440; Ljubomir Stojanović, *Stare srpske povelje i pisma*, I, 2, Srpska akademija nauka, Beograd-Srijemski Karlovci 1934, 366. i 368; Gliša Elezović, *Tursko-srpski spomenici dubrovačkog arhiva*, knjiga I, sveska 1, Srpska kraljevska akademija, Beograd 1940, 240-242; Esad Kurtović, "Utvičići iz Foče (Bosansko ili dubrovačko porijeklo?)", *Prilozi*, 45, Univerzitet u Sarajevu – Institut za historiju, Sarajevo 2016, 27; Alija Bejtić, "Povijest i umjetnost Foče na Drini", *Naše starine*, III, Godišnjak Zemaljskog zavoda za zaštitu spomenika kulture i prirodnih rijetkosti NR Bosne i Hercegovine, Sarajevo 1956, 61; M. Hodžić, *Foča središte Hercegovačkog sandžaka*, 75-76.

²³ Ć. Truhelka, "Tursko-slovenski spomenici dubrovačke arhive", 440.

²⁴ Isto, 438.

²⁵ Ć. Truhelka, "Tursko-slovenski spomenici dubrovačke arhive", 439.

²⁶ A. Handžić, *Tuzla i njena okolina u XVI vijeku*, 40.

Sulejman-beg

Krajem marta 1493. Sulejman-beg je poslao svog izaslanika u Dubrovnik da ih obavijesti o stupanju na dužnost i preda im darove.²⁷ Pošto je imao zdravstvenih problema, Dubrovčani su mu poslali liječnika, zbog čega je Sulejman-beg po svom kapidžibaši poslao poklon u Dubrovnik. Vjerovatno je darivanje bilo izdašno, jer su Dubrovčani uzvratili slanjem 80 dukata i jednim satom.²⁸ Prema dosadašnjim saznanjima, ovo je prva pisana vijest o satu koji je dospio u Foču.

Ahmed-beg Evrenosović (Evrenosoğlu)²⁹

Dubrovačko Vijeće umoljenih je 26. maja 1497. godine odlučilo da Ahmed-begu pošalje poklisare koji će ga pozdraviti i predati mu poklone. Poklisar je imao instrukciju da što ljepše pohvali novog krajišnika pred kime ide dobar glas i neka slavi neumrlu uspomenu Isa-bega Vraneševića (*Auranessovicha?*). Naređeno mu je da u svom obraćanju spomene istaknuto prijateljstvo između gospode *Vraneševića* (?) i Dubrovnika i neka ga zamoli da i on uzdrži ovo prijateljstvo.³⁰

Međutim, spominjanje Isa-bega sugerira da se najvjerovatnije radi o Evrenosoviću (Evrenosoğlu), jer je Isa-beg, sedmi sin Evrenos-bega, imao sina Ahmed-bega. U sadržaju rodoslovne karte Evrenosovića iz 17. stoljeća može se ustanoviti kako je Ahmed-beg unuk Gazi hadži Evrenos-bega i sin Hadži Isa-bega.³¹ Ovaj podatak se razlikuje u odnosu na uvriježena saznanja o ovoj čuvenoj porodici.³² Podaci koje navode dubrovački izvori i rodoslovna karta Evrenos-bega su u potpunom suglasju, jer se iz vladine instrukcije poklisaru koji je išao na poklonjenje Ahmed-begu sugerira da slavi *neumrlu uspomenu Isa-bega Auranessovicha*.³³

²⁷ Moguće je da je ovaj Sulejman-beg prethodno bio bosanski sandžakbeg. Naime, u izvorima se spominje da je u aprilu 1485. godine bosanski sandžakbeg Sulejman-beg tražio od Dubrovčana da mu se izruči Marko Kozičić koji je držao pod zakup bosanske majdane. Vidi: Ivan Božić, *Dubrovnik i Turska u XIV i XV veku*, 242.

²⁸ Ć. Truhelka, "Tursko-slovenski spomenici dubrovačke arhive", 439.

²⁹ U dubrovačkim dokumentima stoji *Auranessovich*. Truhelka je ovo prezime pročitao kao Vranešević, dok neki autori sugeriraju da se može čitati i kao Avranesović, jer je moguće da je riječ o potomcima čuvenog Evrenos-bega. Vidi: Bogumil Hrabak, "Herak Vraneš", *GDI BiH*, VII/1955, Sarajevo, 1955, 53.

³⁰ Ć. Truhelka, "Tursko-slovenski spomenici dubrovačke arhive", 442.

³¹ Heath W. Lowry, Ismail E. Erünsal, "The Evrenos dynasty of Yenice Vardar", *The Journal of Ottoman studies*, XXXI, Istanbul, 2008, 28-29.

³² Fahamettin Başar, "Mihaloğulları", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, cilt 30, Istanbul, 2005, 24-25.

³³ Ć. Truhelka, "Tursko-slovenski spomenici dubrovačke arhive", 442-443.

U svakom slučaju, ovo je novi podatak o Ahmed-begu Evrenosoğlu za koga se dosad nije znalo da je bio hercegovački sandžakbeg. Prema dubrovačkim izvorima, Ahmed-beg je u ljeto 1499. godine bio na Porti, a u oktobru 1500. došao je novi sandžakbeg u Hercegovinu.

Čini se da je Ahmed-beg spomenute godine prvo otišao u Yenice Vardar (današnja Janica u Grčkoj), jer je 1499. godine konačno verificirana njegova vakufska zaostavština. Prema sadržaju vakufname, Ahmed-beg je u Yenice Vardaru uvakufio čitav kompleks – džamiju, medresu, imaret, han, hamam, više sela, voćnjake, bašte, mlinove itd.³⁴ Pored toga, Ahmed-beg Evrenosoğlu je iza sebe ostavio dućane (80) i mlinove (10) u Prizrenu, koji su njegovom vakufu donosili prihod od 15.200 akči.³⁵

Mehmed-beg Obrenović

Mehmed-beg je bio hercegovački sandžakbeg u dva navrata, od 1500. do 1504. i od 1510. do 1511.³⁶ T. Popović navodi da je početkom 1503. godine bio privremeno smijenjen, a na njegovo mjesto postavljen Mustafa-beg Milivojević.³⁷ Međutim, ovaj navod nije utemeljen, jer se u citiranom izvoru Mustafa-beg navodi kao *gospodar zemlje Arnabaške*, a ne Hercegovine.³⁸ Nakon prvog namjesnikovanja Mehmed-beg je u oktobru 1506. godine bio na položaju skadarskog sandžakbega.³⁹

Sinan-beg Borovinić

Premda se Sinan-beg kao hercegovački sandžakbeg u dubrovačkim izvorima spominje tek u julu 1504, on je u Hercegovinu došao koji mjesec ranije, najvjerojatnije u aprilu iste godine, o čemu postoji sigurna potvrda u osmanskim izvorima.⁴⁰ U našim krajevima prvi put

³⁴ BOA, Evkaf Evrakı (EV. VKF) No: 19/11; BOA, Tapu Defter (TD) No. 424, 186.

³⁵ Olga Zirojević, “Vučitrnski i Prizrenski sandžak u vreme vladavine Sulejmana Veličanstvenog”, *Istorijski časopis*, 19, Istorijiski institut, Beograd, 1972, 272-273.

³⁶ Behija Zlatar, “Neki podaci o sandžak-begu Mehmed-begu Obrenoviću”, *Prilozi*, X/2, Institut za istoriju, Sarajevo 1974, 341-346; Ista, “Mehmed Bey Obrenović, sanjakbey of Herzegovina”, *Gamer* I, 1, Ankara Üniversitesi Güneydoğu Avrupa Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi, Ankara, 2012, 187-196.

³⁷ T. Popović, “Spisak hercegovačkih namesnika u XVI veku”, 93.

³⁸ M. Hodžić, *Foča središte Hercegovačkog sandžaka*, 77-78.

³⁹ Istanbul Büyükşehir Belediyesi (IBB), Atatürk Kitaplığı (AK), Muallim Cevdet Yazmaları (MCY) 0.71, fol. 93/196.

⁴⁰ AK, MCY 0.71, fol. 26/53. U ovom defteru se spominju pokloni koje je Porta poslala 30. aprila 1504. godine Sinan-begu, koji je imenovan na mjesto hercegovačkog sandžakbega.

je angažiran 1499. godine kao bosanski sandžakbeg. Nakon toga je postao rumelijski beglerbeg. U periodu od 1504. do 1506. vršio je dužnost hercegovačkog sandžakbega, s manjim prekidima. Tako se u izvorima spominje da je umjesto Sinan-bega u junu 1504. na položaju hercegovačkog sandžakbega bio Hasan-beg.⁴¹ Izgleda da je u prvoj polovini 1505. godine Sinan-beg učestvovao u nekim borbama, jer je u julu 1505. dobio izvjesne poklone s Porte zbog vojnih uspjeha protiv pobunjenika.⁴² Zna se pouzdano da je u toku 1506. godine bio angažiran na popravci i učvršćivanju tvrđave Rog.⁴³ Nakon Hercegovine vršio je dužnost smederevskog sandžakbega u periodu od kraja 1506. do oktobra 1513. godine. Kasnije je imenovan za velikog vezira i na tom položaju je poginuo početkom 1517. godine.⁴⁴

Mehmed-beg Isabegović (Mehmed Čelebi)

Mehmed-beg je u dva navrata bio imenovan na mjesto hercegovačkog sandžakbega, od 1507. do 1509. i od 1513. do 1515. godine.⁴⁵ Prije dolaska u Hercegovinu bio je sandžakbeg na zapadnoj obali Grčke (Karli-illi)⁴⁶ i sandžakbeg Aladžahisara (Kruševac).⁴⁷ Na položaju hercegovačkog sandžakbega Mehmed-beg je prvi put ostao do maja 1509. godine.⁴⁸ Poslije toga je imenovan na mjesto ohridskog sandžakbega.⁴⁹

Davud-beg

Prije zvaničnog imenovanja na mjesto sandžakbega Davud-beg je djelovao u Hercegovini gdje je zajedno s Mehmed-begom i ciganskim

⁴¹ AK, MCY 0.71, fol. 33/67.

⁴² AK, MCY 0.71, fol. 68/136.

⁴³ AK, MCY 0.71, fol. 92/193.

⁴⁴ E. Čelebi, *Putopis*, 466.

⁴⁵ T. Popović, "Spisak hercegovačkih namesnika u XVI veku", 94-95; Toma Popović, *Dubrovnik i Turska u XVI veku*, Srpska književna zadruga, Beograd, 1973, 82-83; Salih Sidki Hadžihuseinović Muvekkit, *Povijest Bosne*, I, El-Kalem, Sarajevo, 1999, 102. (dalje Muvekkit, *Povijest Bosne*) Treba napomenuti da se u literaturi na više mjesta spominju različiti mjeseci u godini namjesnikovanja pojedinih sandžakbegova, što predstavlja problem u praćenju hronologije njihovog imenovanja, naročito u slučajevima kada ne postoji izvor na osnovu kojeg se definitivno može utvrditi imenovanje novog sandžakbega.

⁴⁶ AK, MCY 0.71, fol. 6/13. (17. februar 1504).

⁴⁷ AK, MCY 0.71, fol. 69/138. (14. juli 1505).

⁴⁸ T. Popović, *Dubrovnik i Turska u XVI veku*, 82-83.

⁴⁹ AK, MCY 0.71, fol. 231/451. Spominje se kao ohridski sandžakbeg 16. jula 1511. godine.

sandžakbegom Mustafa-begom učestvovao u velikim radovima na izgradnji tvrđave Novi. U literaturi je poznat i kao Daut-beg Omer-begović.⁵⁰ Na dužnost hercegovačkog sandžakbega došao je u maju 1509. godine, o čemu govori sadržaj odluke dubrovačke vlade o slanju poklisara da pozdravi novog sandžakbega.⁵¹ Prije imenovanja na ovu dužnost Davud-beg je bio sandžakbeg Čustendila kojeg je napustio u decembru 1507. godine. Moguće je da je i on dobio naredbu da se priključi osmanskoj vojsci u obezbjeđivanju istočne granice Carstva.⁵² Na dužnosti hercegovačkog sandžakbega ostao je do februara 1510. godine.

Kasim-beg

Sredinom februara 1510. godine Dubrovčani šalju poklisara da pozdrave novog sandžakbega Kasim-bega. Tri dana kasnije, on je poslao u Dubrovnik Vlatka jazidžiju i češnegira Karađoza da obavijeste nadležne o dolasku novog sandžakbega. Kasim-beg nije ostao dugo u Foči, jer je već u junu smijenjen.⁵³

U defteru pronalazimo podatak da je Kasim-beg već početkom juna 1510. godine *stari hercegovački sandžakbeg* i da je postao učitelj princa Ahmeda.⁵⁴ U povodu imenovanja na novu dužnost Porta mu je poslala poklon u vidu svilenog brusanskog baršuna.⁵⁵

Relativno brzo premješatanje Kasim-bega na položaj učitelja princa Ahmeda vjerovatno ima direktnu vezu s događajima koji su se odvijali u kontekstu borbe osmanskih prinčeva Korkuta, Selima i Ahmeda za očevo prijesto. Poznato je da je još za života sultana Bajezida II svaki od njih otvoreno pokazivao vlastodržačke pretenzije. Rivalstvo među braćom je kulminiralo zadnjih godina života sultana Bajezida II. Tadašnji veliki

⁵⁰ T. Popović, *Dubrovnik i Turska u XVI veku*, 83.

⁵¹ Ć. Truhelka, "Tursko-slovenski spomenici dubrovačke arhive", 447.

⁵² AK, MCY 0.71, fol. 118/244. (18. decembar 1507).

⁵³ Ć. Truhelka, "Tursko-slovenski spomenici dubrovačke arhive", 447. Autor u podnožnoj napomeni 1 navodi kako je u dokumentu napisano *jasigia*, što je on naveo kao *jasakčiju*, međutim, držimo da ova riječ prije ukazuje na jazidžiju (pisara).

⁵⁴ Princ Ahmed je jedan od osmerice sinova sultana Bajezida II. Bio je namjesnik Amasje i takmac za prijesto, kojeg je podržavao tadašnji veliki vezir Atik Ali-paša. Nakon što je Ali-paša poginuo u sukobu s kizilbašama 1511. godine, princ Ahmed je ostao bez najvažnijeg saveznika u borbi protiv princa Selima koji je godinu dana kasnije postao sultan. Nakon što je 1512. godine postao sultan, Selim I je porazio braću, među njima i princa Ahmeda.

⁵⁵ AK, MCY 0.71, fol. 199/287. (*mîr-i köhne-i livâ-i Hersek lâlâ-yı sultân Ahmed tâle bekâhu şud*)

vezir, Atik Ali-paša, bio je glavni saveznik i podrška princu Ahmedu, te je vrlo moguće da je on naredio premještanje Kasim-bega, kao sposobne i odane osobe koja je trebala biti u blizini princa Ahmeda zbog navedenih razloga.⁵⁶

Mehmed-beg Obrenović

Mehmed-beg je na mjesto hercegovačkog sandžakbega premješten iz Skadra. Dubrovački poklisari došli su na prijem kod novoimenovanog hercegovačkog sandžakbega u augustu 1510. godine.⁵⁷ Osmanski izvori također spominju Mehmed-bega kao hercegovačkog sandžakbega u augustu 1510. godine.⁵⁸ U martu 1511. godine Porta je slala Mehmed-begu i njegovim ljudima izvjesne poklone.⁵⁹ U osmanskim izvorima zadnji put Mehmed-beg se kao hercegovački sandžakbeg spominje u oktobru 1511. godine.⁶⁰ Prema T. Popoviću on je ostao u Hercegovini do decembra 1511. godine, kada je ponovo imenovan za skadarskog sandžakbega.⁶¹

Hasan-beg Alibegović-Mihalbegović⁶²

Kako je već ranije navedeno, Hasan-beg je još sredinom 1504. bio na položaju hercegovačkog sandžakbega, kada je kratko mijenjao Sinan-bega Borovinića.⁶³

Hasan-beg potječe iz čuvene porodice Mihaloğlu. Njegov otac Ali-beg bio je akindžijski zapovjednik i učestvovao je u borbama osmanske vojske u Despotovini i Ugarskoj. Nakon osvajanja Bosanskog Kra-

⁵⁶ Atik Ali-paša je rodom iz okoline Sarajeva, tačnije iz sela Drozgometva. Odgojen je i obrazovan na osmanskom dvoru i bio je tzv. *bijeli aga*. Nakon dvorske službe imenovan je na nekoliko visokih položaja. Bio je beglerbeg Karamana, a potom Rumelije. Dva puta je vršio dužnost velikog vezira. Bio je veoma sposoban i cijenjen kao vojni strateg. Uspješno je upravljao državnim poslovima, a ostao je naročito upamćen kao veliki dobročinitelj koji je iza sebe ostavio brojne vakufe širom Osmanskog Carstva. Mehmed İpşirli, "Atik Ali Paşa", *Diyaret İslam Ansiklopedisi*, c. 4, Istanbul 1991, 64-65.

⁵⁷ T. Popović, "Spisak hercegovačkih namesnika u XVI veku", 94.

⁵⁸ AK, MCY 0.71, fol. 218/426.

⁵⁹ AK, MCY 0.71, fol. 231/451.

⁶⁰ AK, MCY 0.71, fol. 241/471.

⁶¹ T. Popović, "Spisak hercegovačkih namesnika u XVI veku", 94.

⁶² Dubrovački izvori ga spominju kao Hasan-bega Alibegovića i kao Mihalbegovića, vjerovatno po njegovom ocu, odnosno djedu. Vidi: Č. Truhelka, "Tursko-slovenski spomenici dubrovačke arhive", 448-449.

⁶³ AK, MCY 0.71, fol. 33/67.

ljevstva Ali-beg je imenovan za smederevskog sandžakbega umjesto Mehmed-bega Minetovića koji je premješten u novoformirani Bosanski sandžak.⁶⁴ Do sada se nije moglo sa sigurnošću reći koje je godine umro Ali-beg. O tom pitanju je postojalo više tvrdnji.⁶⁵ Na osnovu jedne kratke vijesti, u kojoj se izražava saučešće u povodu smrti Hasan-begovog oca, saznajemo da je Ali-beg umro 1504. godine, vjerovatno u maju ili junu te godine.⁶⁶

Hasan-beg je bio jedan od pet sinova Ali-bega. Nema mnogo detalja o njegovom životu osim činjenice da nije mnogo boravio u Hercegovini zbog učešća u ratu. Zna se pouzdano da je prije službovanja u Hercegovini bio vidinski sandžakbeg do decembra 1507. godine, kada se pridružio sultanovoj vojsci u obezbjeđivanju istočne granice prema Perziji.⁶⁷

Početak maja 1512. godine Hasan-beg je poslao rudinskog vojvodu Husejnu da obavijesti Dubrovčane o njegovom dolasku u Hercegovinu. Ubrzo nakon toga Hasan-beg je, vjerovatno zbog smrti sultana Bajezida II, otišao u prijestolnicu.⁶⁸

Kasim-beg Mihalbegović

Umjesto Hasan-bega imenovan je Kasim-beg Mihalbegović, koji se odmah nakon preuzimanja nove dužnosti odazvao naredbi sultana Selima I da krene u rat. U Foču, sjedište sandžaka, vratio se početkom 1513. godine. Ubrzo nakon toga, krajem februara ili početkom marta 1513. godine Kasim-beg je umro.⁶⁹

Mehmed-beg Isabegović

Prema navodima koji se temelje na dubrovačkim izvorima Mehmed-beg je prije ponovnog imenovanja na mjesto hercegovačkog sandžakbega bio skopski sandžakbeg.⁷⁰ Međutim, prema službenoj bilješci iz

⁶⁴ B. Zlatar, "O nekim muslimanskim feudalnim porodicama u Bosni u XV i XVI stoljeću", 109-110.

⁶⁵ U literaturi se kao godine Ali-begove smrti navode 1492, 1500, 1503-1504, 1507 i 1521. O njemu više vidi u: Olga Zirojević, "Smederevski sandžakbeg Ali-beg Mihaloglu", *Zbornik za istoriju Matice srpske*, 3, Novi Sad 1971, 9-27; Orlin Sabev, "Osmanlıların Balkanları Fethi ve İdaresinde Mihalogulları Ailesi (XIV.-XIX. Yüzyıllar): Mülkler, Vakıflar, Hizmetler", *OTAM* 33, Ankara 2014, 229-244.

⁶⁶ AK, MCY 0.71, fol. 33/67. (Saučešće je poslano 22. juna 1504.)

⁶⁷ AK, MCY 0.71, fol. 117/244.

⁶⁸ T. Popović, "Spisak hercegovačkih namesnika u XVI veku", 94.

⁶⁹ T. Popović, "Spisak hercegovačkih namesnika u XVI veku", 94.

⁷⁰ Isto.

deftera može se bez ikakve dvojbe utvrditi kako je Mehmed-beg prije dolaska u Hercegovinu bio ohridski sandžakbeg (*Mehmed Bey b. Isa Bey mîr-livâ-i Ohrî*).⁷¹

U martu 1513. godine otišao je u Brusu da se priključi sultanovoj vojsci, a u Foču je poslao vojvodu Musu kao kajmekama. Mjesec dana kasnije, umjesto vojvode Muse postavio je svog kapidžibašu. U Hercegovinu je došao u julu 1513. godine, kad mu je vlada uputila svoje poslanstvo. Krajem 1514. godine ponovo je otišao u rat iz koga se vratio u junu 1515. godine.⁷² Mehmed-beg je učestvovao u osvajanjima u okolici Klisa, o čemu je njegov ulak sredinom mjeseca donio vijest u Istanbul. S položaja hercegovačkog sandžakbega smijenjen je u septembru 1515. godine.⁷³

Skender-beg Evrenosović⁷⁴

Prije nego je došao u Hercegovinu Skender-beg je bio sandžakbeg na području zapadne obale Grčke (sandžak Karli-illi).⁷⁵ Dubrovčani ga spominju kao Skender-bega Ornosovića. U literaturi se navodi da je Skender-beg potomak Ali-bega, poznatog kao İki Yürekli Ali-beg.⁷⁶ Krajem novembra 1515. godine hercegovački sandžakbeg Skender-beg dobio je naredbu da zajedno s Mustafa-begom, bosanskim sandžakbegom, pomogne u regrutiranju hiljadu mladića za janičarsku službu.⁷⁷

Nakon što je obavljena regrutacija mladića, Skender-beg je dobio naredbu da odabrane kandidate lično otpremi u prijestolnicu. Umjesto njega u Hercegovinu je postavljen novi sandžakbeg. Skender-beg je umro 26. februara 1519. godine, dok je bio na dužnosti skadarskog sandžakbega. Ostao je poznat kao obnovitelj čuvene džamije u Yenice Vardaru, koju je svojevremeno sagradio njegov predek Evrenos-beg. Bio je mutevelija te džamije, a nakon što ju je obnovio, u narodu je ostala poznata kao Skender-begova džamija.⁷⁸

⁷¹ AK, MCY 0.71, fol. 231/451.

⁷² T. Popović, "Spisak hercegovačkih namesnika u XVI veku", 94.

⁷³ Muvekkit, *Povijest Bosne*, I, 102.

⁷⁴ Feridun Bey ga spominje kao Evrenosoğlu Iskender-bega, hercegovačkog sandžakbega. Feridun Bey, *Mecmua-yı münşeat-ı Feridun Bey*, I, Takvimhane-yi Âmire, [İstanbul] 1265-1274 [1848-1858], 472.

⁷⁵ AK, MCY 0.71, fol. 231/451.

⁷⁶ H. W. Lowry, I. E. Erünsal, "The Evrenos dynasty of Yenice Vardar", 57.

⁷⁷ Muvekkit, *Povijest Bosne*, I, 102-103.

⁷⁸ H. W. Lowry, I. E. Erünsal, "The Evrenos dynasty of Yenice Vardar", 58. i 79.

Mustafa-beg⁷⁹

Prije imenovanja u Hercegovinu obavljao je dužnost sandžakbega Sersesa. Mustafa-beg je bio sin čuvenog velikog vezira Kodža Davud-paše.⁸⁰ Prije toga je bio sandžakbeg Janjine (Grčka) i Amasje. U vrijeme dok je bio sandžakbeg Janjine (1503) postao je sultanski zet oženivši princezu Kamer, kćerku Bajezida II.⁸¹ Osim toga, jedno vrijeme je bio imenovan na položaj sandžakbega Tirhale (Grčka).⁸² Učestvovao je u pohodu sultana Selima na Siriju i Egipat 1517. i 1518. godine. Imao je sinove Mehmeda, Ahmeda Čelebija i Mahmuda.⁸³ U vrijeme odsustva mijenjao ga je sin Mahmud-beg. U literaturi se navodi kako je Mustafa-beg ostao u Hercegovini do maja 1518. godine.⁸⁴ Međutim, prema osmanskim izvorima ostao je duže, jer se zadnji put kao hercegovački sandžakbeg spominje u januaru 1519. godine.⁸⁵ Ne zna se gdje je nakon Hercegovine premješten, ali ga nešto kasnije (1522) nalazimo na mjestu skadarskog sandžakbega.⁸⁶

⁷⁹ U literaturi se navodi da je Mustafa-beg pripadao porodici Bogojević porijeklom iz Dalmacije. Prvi poznati član te porodice bio je Davud-paša Bogojević. Jedno vrijeme bio je beglerbeg Rumelije, a 1502. godine postao je vezir Porte. Davud-paša je podigao u Istanbulu džamiju, medresu, mekteb i imaret. Više vidi: B. Zlatar, "O nekim muslimanskim feudalnim porodicama u Bosni u XV i XVI stoljeću", 105.

⁸⁰ Kodža (Derviš) Davud-paša bio je porijeklom Albanac. U svojoj bogatoj državničkoj i vojnoj karijeri vršio je različite dužnosti, tako je za vrijeme sultana Mehmeda Fatiha bio sandžakbeg Čirmena i Ankare, a poslije je promoviran na položaj anadolskog, odnosno rumelijskog beglerbega. Zbog neslaganja s tadašnjim velikim vezirrom Karamanli Mehmed-pašom skinut je s položaja rumelijskog beglerbega i postavljen za bosansko sandžakbega. Nakon što je na vlast došao sultan Bajezid II unaprijeđen je u zvanje vezira, a zbog velikog povjerenja osmanskog vladara tu dužnost je obavljao 14 godina (1483-1497). Umro je 1498. godine u dubokoj starosti, ostavivši iza sebe brojne vakufe. Više o njemu vidi: Şerafettin Turan, "Dâvud Paşa, Koca", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, cilt 9, Istanbul, 1994, 37-38.

⁸¹ AK, MCY 0.71, fol. 259/506; Ş. Turan, "Dâvud Paşa, Koca", 37.

⁸² AK, MCY 0.71, fol. 231/451. U julu 1511. godine spominje se Mustafa-beg, sin Davud-paše kao sandžakbeg Tirhale.

⁸³ B. Zlatar, "O nekim muslimanskim feudalnim porodicama u Bosni u XV i XVI stoljeću", 105.

⁸⁴ T. Popović, "Spisak hercegovačkih namesnika u XVI veku", 94.

⁸⁵ BOA, Tahrir Defteri (TD) 1076, fol. 1, 11.

⁸⁶ Enver Çakar, "Kanuni Sultan Süleyman Kanun-namesine göre 1522 yılında Osmanlı İmparatorluğu'nun İdarî Taksimati", *Firat Sosyal Bilimler Dergisi*, c. 12, sayı 1, Elazığ, 2002, 278.

Kasim-beg

Prije nego je došao u Hercegovački sandžak, Kasim-beg je vršio dužnost ohridskog sandžakbega.⁸⁷ Nakon što je 1518. godine preuzeo dužnost hercegovačkog sandžakbega, radio je na utvrđivanju novske tvrđave. Krajem 1519. godine preduzeo je pohod na crnogorska plemena. U aprilu 1520. godine pozvan je u rat iz koga se više nije vraćao u Hercegovinu. T. Popović navodi kako je poslije osvajanja Rodosa 21. decembra 1521. godine Kasim-beg imenovan za prvog sandžakbega.⁸⁸ Međutim, koliko je do sada poznato, ovaj Kasim-beg nije učestvovao u vojnim akcijama prilikom osvajanja Rodosa. Spomenuta tvrdnja vjerovatno se temelji na činjenici da je nakon osvajanja Rodosa sultan Sulejman zadužio anadolskog beglerbega Güzelce Kasim-pašu da obnovi porušene tvrđavske objekte i infrastrukturu. Taj Kasim-paša je sasvim druga ličnost i nije obavljao dužnosti u Hercegovačkom sandžaku. Osim toga, sultan je za prvog sandžakbega Rodosa imenovao poznatog moreplovca i zapovjednika Kurtoğlu Muslihuddin Reisa, koji je odigrao važnu ulogu u osvajanju ovog ostrva.⁸⁹

Po svoj prilici Kasim-beg je, poslije upravljanja Hercegovačkim sandžakom, krajem 1519. ili početkom 1520. premješten na dužnost nikopoljskog sandžakbega.⁹⁰

Hajdar-beg

Umjesto Kasim-bega na mjesto hercegovačkog sandžakbega imenovan je Hajdar-beg, koji je prethodno bio prizrenski sandžakbeg.⁹¹ Prije imenovanja na mjesto sandžakbega Hajdar-beg je bio na sultanovom dvoru, gdje je obavljao dužnost glavnog kušača hrane (ser-zevvākīn/çaşnigirbaşı).⁹² Za njega Dubrovčani navode da je bio sin *Ahmed-bega Pobedrize i kćeri sultana Bajezida*. Prije nego je Hajdar-beg došao u Foču, poslan je poseban čauš s Porte da ga mijenja u svojstvu kajmekama.⁹³

⁸⁷ Muvekkit, *Povijest Bosne*, I, 106.

⁸⁸ T. Popović, "Spisak hercegovačkih namesnika u XVI veku", 95.

⁸⁹ İsmail Hakki Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, II cilt, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1994, 315; Faruk Sümer, "Kasım Paşa, Güzelce", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, c. XXIV, İstanbul 2012, 547.

⁹⁰ E. Çakar, "Kanuni Sultan Süleyman Kanun-namesine göre 1522 yılında Osmanlı İmparatorluğu'nun İdarî Taksimatı", 278.

⁹¹ Isto, 279.

⁹² AK, MCY 0.71, fol. 239/466.

⁹³ T. Popović, "Spisak hercegovačkih namesnika u XVI veku", 95.

Premda je zvanično bio imenovan na dužnost sandžakbega, ne može se sa sigurnošću reći je li Hajdar-beg uopće došao u Foču, jer je umjesto njega ubrzo imenovan novi. U literaturi se navodi kako je Hajdar-beg bio u Hercegovini od augusta 1520. do februara 1521. godine.⁹⁴ Međutim, u sumarnom defteru za Hercegovinu iz 1520. godine spominje se novi sandžakbeg Ahmed-beg, što nas upućuje na zaključak kako Hajdar-beg nije bio dugo na dužnosti hercegovačkog sandžakbega.

Ahmed-beg

U naprijed spomenutom defteru se navodi da je sandžakbeg Hercegovine Ahmed-beg sin Sinan-paše.⁹⁵ Od njegovih prethodnih dužnosti zna se pouzdano da je u oktobru 1504. godine bio na mjestu sandžakbega Vize.⁹⁶ Nakon što je u Hercegovačkom sandžaku proveo dvije godine, Ahmed-beg je 1522. premješten u Silistru.⁹⁷

Mahmud-beg

Svojevremeno je T. Popović, pozivajući se na dubrovačke izvore, naveo kako je u martu 1522. godine na dužnost hercegovačkog sandžakbega umjesto Ahmed-bega došao Mehmed-beg.⁹⁸ Kasnije je ove navode revidirao, jer je ustanovio da je u to vrijeme u Hercegovini bio Mahmud-beg, kojeg spominje kao “mostarskog pašu”.⁹⁹ Različiti osmanski izvori i literatura koja se temelji na njima također spominju Mahmud-bega kao hercegovačkog sandžakbega u spomenutom periodu.¹⁰⁰ Nakon što je došao u Hercegovinu, Mahmud-beg je bio izuzetno aktivan na vojnom planu. Tokom 1522. godine predvodio je akcije na području dalmatinskog zaleđa, gdje je zajedničkim djelovanjem s bosan-

⁹⁴ Isto.

⁹⁵ Istanbul, Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Tahrir Defteri (TD) 91, 1.

⁹⁶ AK, MCY 0.71, fol. 40/81.

⁹⁷ E. Çakar, “Kanuni Sultan Süleyman Kanun-namesine göre 1522 yılında Osmanlı İmparatorluğu’nun İdarî Taksimatı”, 279.

⁹⁸ T. Popović, “Spisak hercegovačkih namesnika u XVI veku”, 95-96.

⁹⁹ T. Popović, *Turska i Dubrovnik u XVI veku*, 136-139.

¹⁰⁰ Ibrahim Alajbegović Pečevića, *Historija (1520-1576)*, knj. 1 (predgovor, prijevod i bilješke Fehim Nametak), El-Kalem, Sarajevo, 2000, 80; Mehmet Akif Erdoğan, “Kanuni Sultan Süleyman’in Rodos Seferi Ruznamesi”, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, 19/2, Ege University, Izmir, 2004, 55-71; Snježana Buzov, “O gazijama i Hajbaru: osvojenje Skradina u kronici Mustafa Celâlzâdea”, *Godišnjak Titius*, 1, Split, 2008, 21-31.

skim sandžakbegom Gazi Husrev-begom uspio osvojiti Knin i Skradin. Nakon neuspješne opsade Klisa Mahmud-beg se povukao u Mostar.¹⁰¹

Dubrovačka vlada je u maju 1523. godine svojim poklisarima na Porti poslala pismo u kojem stoji preporuka Mahmud-bega i instrukcija da se obrate njegovom bratu koji se nalazi na Porti.¹⁰² Dosad nije bilo poznato ime Mahmud-begovog brata niti njegova funkcija na Porti. Sada smo u prilici riješiti ovu nepoznicu na osnovu sadržaja jednog dokumenta iz arhiva u Veneciji.¹⁰³ Radi se o pismu koje je u julu 1524. godine poslao drugi vezir Ahmed-paša mletačkom duždu Andreu Grittiju. U pismu se, između ostalog, spominje i to da je njegov brat Mahmud-beg, hercegovački sandžakbeg.¹⁰⁴ Osim toga, u pismu Ahmed-paša navodi kako je zbog učestalih žalbi Mlečana smijenio s položaja svog brata Mahmud-bega.¹⁰⁵

Mehmed-beg Mihalbegović

Neposredno prije dolaska u Hercegovinu 1523. godine Mehmed-beg je bio nikopoljski sandžakbeg (Niğbolu).¹⁰⁶ O njemu se zna da je 1505. godine bio u sandžaku Kangırı u Anadoliji.¹⁰⁷ Dvije godine kasnije oženio je kćerku Ahmed-paše Hercegovića, koji je u to vrijeme bio galipoljski sandžakbeg i admiral osmanske flote.¹⁰⁸ Mehmed-beg je

¹⁰¹ B. Zlatar, *Gazi Husrev-beg*, 30-31.

¹⁰² T. Popović, "Spisak hercegovačkih namesnika u XVI veku", 95-96.

¹⁰³ Venezia, Archivio di Stato di Venezia (ASV), Miscellanea documenti turchi (MDT), No. 198.

¹⁰⁴ Najvjerovatnije se radi o veziru Ahmed-paši, koji je u historiografiji poznatiji kao Hain Ahmed-paša. U vrijeme sultana Sulejmana naročito se iskazao prilikom osvajanja Beograda i Šapca. Zbog toga je kasnije unaprijeđen u zvanje vezira. Godinu dana kasnije (1522) odigrao je ključnu ulogu u pregovorima s malteškim vitezovima prilikom predaje ostrva Rodos. Ahmed-paša je bio veoma ambiciozan i nadao se imenovanju na poziciju velikog vezira. Međutim, na to mjesto sultan Sulejman je, mimo ustaljene prakse, doveo Ibrahim-pašu. Ahmed-paša je imenovan na mjesto egipatskog beglerbega i tamo se proglasio sultanom. Zbog toga je u historiografiji poznat kao Hain (izdajnik) Ahmed-paša. Njegova pobuna nije dugo trajala, jer ga je izdalo beduinsko pleme u kojem je potražio utočište nakon ranjavanja. Više vidi: Halil İnalçık, "Ahmad Pasha Kha'in", *Encyclopaedia of Islam, New Edition*, vol. 1, E.J. Brill, Leiden, 1986, 293.

¹⁰⁵ ASV, MDT, No. 198.

¹⁰⁶ Ömer Lütfi Barkan, "H. 933-934 (M. 1527-1528) Mali Yılına Ait Bir Bütçe Örneği", *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, 15, Istanbul, 1953, 303.

¹⁰⁷ AK, MCY 0.71, fol. 56/113.

¹⁰⁸ AK, MCY 0.71, fol. 117/243.

izvjesno vrijeme proveo i u Istanbulu, gdje je obavljao dužnost predstojnika higijeničara (ser-ferrašan) na sultanovom dvoru.¹⁰⁹ Nakon toga je imenovan na mjesto sandžakbega Vidina.¹¹⁰

U vrijeme dok je bio hercegovački sandžakbeg (1523-1527) Mehmed-beg je često odlazio na ratne pohode. Dubrovčani su ga oslovljavali kao Mehmed-bega Mihaljbegovića i Alibegovića. Pošto je bio zet Ahmed-paše Hercegovića, tražio je od dubrovačke vlade isplatu provizije koju su svake godine isplaćivali Hercegovićima.¹¹¹

Ahmed-beg

Na dužnosti hercegovačkog sandžakbega bio je od jula 1527. do augusta 1531.¹¹² Prije dolaska u Hercegovinu bio je sandžakbeg na području zapadne obale Grčke (sandžak Karli-illi) i istočne obale Grčke, Eubeja (Ağriboz). Ahmed-beg je bio brat Mustafa-bega i sin Kasim-paše.¹¹³ U dubrovačkim izvorima spominje se kao Ahmed-beg Kasumbašić. Izgleda da je nakon Hercegovine Ahmed-beg imenovan na mjesto zborničkog sandžakbega, jer se u sumarnom defteru iz 1533. spominje Ahmed-beg, sandžakbeg Zvornika.¹¹⁴

Bahši-beg

Na položaju hercegovačkog sandžakbega Bahši-beg je bio u periodu od 1531. do 1533. godine.¹¹⁵ Prije nego je došao u Hercegovinu Bahši-beg je bio vidinski sandžakbeg (1522), a nakon toga je premješten na dužnost zborničkog sandžakbega.¹¹⁶ U Zvorniku je podigao dervišku

¹⁰⁹ AK, MCY 0.71, fol. 267/522.

¹¹⁰ AK, MCY 0.71, fol. 232/451.

¹¹¹ T. Popović, "Spisak hercegovačkih namesnika u XVI veku", 96.

¹¹² T. Popović, *Dubrovnik i Turska u XVI veku*, 158.

¹¹³ M. Tayyib Gökbilgin, "Ajalet Rumelija (Popis sandžaka i gradova na početku vladavine Sulejmana Veličanstvenog)", *POF*, XVI-XVII, Orijentalni institut u Sarajevu, Sarajevo, 1970, 312-313. (dalje T. Gökbilgin, "Ajalet Rumelija"); E. Çakar, "Kanuni Sultan Süleyman Kanun-namesine göre 1522 yılında Osmanlı İmparatorluğu'nun İdarî Taksimatı", 279. Ne može se sa sigurnošću reći o kojem je Kasim-paši riječ, pošto su u tom periodu bila najmanje dvojica veoma utjecajnih osmanskih velikodostojnika koji su nosili to isto ime i titulu. To su bili Güzelce Kasim-paša i Cezeri Kasim-paša.

¹¹⁴ A. Handžić, *Tuzla i njena okolina u XVI vijeku*, 62.

¹¹⁵ T. Popović, "Spisak hercegovačkih namesnika u XVI veku", 96. Autor ga spominje kao *Baksi-bega*, što je iskrivljena varijanta imena Bahši-beg.

¹¹⁶ E. Çakar, "Kanuni Sultan Süleyman Kanun-namesine göre 1522 yılında Osmanlı İmparatorluğu'nun İdarî Taksimatı", 279.

tekiju s musafirhanom u okviru zborničke tvrđave, kao i druge objekte u podgrađu i bližoj okolini ovog grada. Za izdržavanje rada objekata uva-kufio je spahijske prihode sela Bratojevića.¹¹⁷ Umro kao hercegovački sandžakbeg početkom marta 1533. godine.¹¹⁸

Piri-beg sin Balte

Prije nego je došao u evropski dio Carstva Piri-beg (Balta-oğlu Piri Bey) je 1527-1528. godine bio sandžakbeg u sandžaku Ruha (Urfa) u ejaletu Diyarbekr.¹¹⁹ Nije poznato do kada je ostao u Urfi, ali je poslije premješten u Vučitrnski sandžak.¹²⁰ Pod istim imenom, Piri-beg sin Balte, spominje se i u sumarnom defteru za Hercegovački sandžak, tako da nema sumnje da li se radi o nekom drugom Piri-begu.¹²¹

O njegovom djelovanju u Hercegovini ne zna se mnogo. Prema T. Popoviću, kao sandžakbeg je službovao od 1533. do 1537. godine.¹²² U jednoj naredbi Porte iz polovine septembra 1533. godine nalaže se hercegovačkom sandžakbegu i novskom kadiji da spriječe i kazne tvrđavske posadnike i janičare koji su na moru presretali i pljačkali mletačke trgovce i time ugrozili mirovni ugovor.¹²³ Piri-beg se spominje u putopisu iskusnog habsburškog diplomate Šepera (Corneille Duplicius De Schepper) koji je u ime austrijskog kralja Ferdinanda I išao na važne pregovore u Istanbul. Na povratku iz Istanbula prošao je kroz Foču, o čemu je ostavio bilješku u svome putopisu iz 1533. godine. U njemu je spomenuo da je putovao kroz *Gotzu ili Hotzu*, koja je sjedište hercegovačkog sandžakbega čije je ime *Piribegk Baltogly*.¹²⁴

U dubrovačkim izvorima spominje se da je u maju 1535. godine ukorio dubrovačku vladu i zatražio objašnjenje zbog slanja poklisara španjolskom kralju Ferdinandu V, koji je bio u neprijateljstvu sa Osmanlijama.¹²⁵ U svojstvu hercegovačkog sandžakbega preuzeo je od

¹¹⁷ A. Handžić, *Tuzla i njena okolina u XVI vijeku*, 63.

¹¹⁸ T. Popović, "Spisak hercegovačkih namesnika u XVI veku", 96.

¹¹⁹ Ö. L. Barkan, "H. 933-934 (M. 1527-1528) Mali Yılina Ait Bir Bütçe Örneği", 306.

¹²⁰ T. Gökbilgin, "Ajalet Rumelija", 312.

¹²¹ BOA Tapu Defter (TD) No. 174, 16.

¹²² T. Popović, "Spisak hercegovačkih namesnika u XVI veku", 96.

¹²³ ASV, MDT, No. 295.

¹²⁴ *Missions diplomatiques de Corneille Duplicius de Schepper, dit Scepperus, ambassadeur de Christiern II, de Charles V, de Ferdinand Ir et de Marie, reine de Hongrie, gouvernante des Pays-Bas, de 1523 à 1555*, ed. De Saint Genois Baron, G.-A Yssel de Scheppe, Bruxelles, 1856, 200.

¹²⁵ T. Popović, *Dubrovnici i Turska u XVI veku*, 175.

duždovih ljudi godišnji tribut koji su Mlečani plaćali Osmanlijama za ostrvo Kipar.¹²⁶ Na položaju hercegovačkog sandžakbega ostao je do oktobra 1537. godine.¹²⁷

Küçük Bali-beg Jahjapašić¹²⁸

Bali-beg je prethodno bio na položaju prizrenskog (1526-1527) i zvorničkog sandžakbega (1528-1530). Predvodio je zvorničke spahije u pohodu sultana Sulejmana na Budim 1529. godine. Pretpostavlja se da je jedno vrijeme bio i sandžakbeg Aladžahisara, pošto je mnogo njegovih ljudi u tom sandžaku imalo timare. Na mjesto hercegovačkog sandžakbega imenovan je 18. oktobra 1537. godine.¹²⁹ Na ovoj dužnosti je ostao sve do maja 1541. godine.¹³⁰ Nakon toga je premješten u Beograd na položaj smederevskog sandžakbega, gdje je ostao do februara 1542. godine. Pred kraj života unaprijeđen je na prestižni položaj budimskog paše, međutim, nije dugo ostao na tom mjestu. Umro 1543. godine, a ukopan je u Budimu. Iza sebe je ostavio zadužbine u Zvorniku i drugim mjestima.¹³¹

Džafer-beg

T. Popović navodi kako je na položaju hercegovačkog sandžakbega od maja 1541. pa do juna 1542. godine bio Džafer-baba.¹³² Ovo se može smatrati kao iskrivljena verzija pisanja imena Džafer-beg, koji je i prema osmanskim izvorima u to vrijeme bio hercegovački sandžakbeg. Također, isti autor navodi kako je u periodu od juna 1542. do novembra 1544. na mjestu hercegovačkog sandžakbega bio neki Pisam-beg. Međutim, u osmanskim izvorima ne spominje se takvo ime, niti se može naslutiti koji je izvorni oblik imena ovog sandžakbega, jer su Dubrovčani često

¹²⁶ ASV, MDT, No. 346.

¹²⁷ BOA, TD No. 174, 16.

¹²⁸ Pošto su postojala dvojica Bali-begova sa istim nadimkom *Küçük* (Mlađi), onda je ovaj Bali-beg ponegdje označavan i kao Bali-beg Mlađi, rođak Jahja-paše (Küçük Bali Bey hiş-i Yahya Paşa)

¹²⁹ BOA, TD No. 174, 16.

¹³⁰ T. Popović, "Spisak hercegovačkih namesnika u XVI veku", 96.

¹³¹ A. Handžić, *Tuzla i njena okolina u XVI vijeku*, 62; Hazim Šabanović, "Grad kao vojno-upravno i privredno središte u XVI i XVII veku", u: *Istorija Beograda 1, stari, srednji i novi vek*, Srpska akademija nauka i umetnosti – Odeljenje istorijskih nauka, Beograd, 1974, 330; Dušanka Bojanić, "Požarevac u XVI veku i Bali-beg Jahjapašić", *Istorijski časopis*, XXXII, Istorijski institut, Beograd, 1985, 49-77.

¹³² T. Popović, "Spisak hercegovačkih namesnika u XVI veku", 96.

imali vlastiti izgovor, odnosno pisanje osmanskih imena i termina.¹³³ Osim toga, ova tvrdnja se ne može održati i kad je riječ o periodu u kojem ga smješta autor, jer je na mjestu hercegovačkog sandžakbega u tom periodu još uvijek bio Džafer-beg.¹³⁴

Ovaj Džafer-beg je, po svemu sudeći, prije dolaska u Hercegovinu bio zbornički sandžakbeg 1534. godine.¹³⁵ Učestvovao je u borbi protiv bana Ivana Kocijana kod Osijeka 1538. godine. Na položaju hercegovačkog sandžakbega prvi put je bio od maja 1541. do sredine februara 1542. godine, kada je premješten na mjesto smederevskog sandžakbega. Već u novembru iste godine ponovo je vraćen u Hercegovački sandžak.

U Foči je dao sagraditi mesdžid oko kojeg se vremenom formirala mahala. Pored toga, osnovao je i jednu od fočanskih medresa, koja je nosila njegovo ime. Za potrebe stanovnika Foče sagradio je i uva-kufio jedan hamam, koji je također nosio njegovo ime.¹³⁶ Kasnije se spominje kao sandžakbeg Moreje (Peloponez).¹³⁷ Izgleda da mu je to bila posljednja dužnost, jer se u izvorima navodi kako je 13. septembra 1545. Toygun-beg imenovan na mjesto morejskog sandžakbega umjesto umrlog Džafer-bega.¹³⁸

Malkoč-beg Karaosmanović¹³⁹

Prema T. Popoviću Malkoč-beg je imenovan na dužnost hercegovačkog sandžakbega u novembru 1544. godine, međutim, u osmanskim izvorima se spominje kao hercegovački sandžakbeg već u junu iste godine. Tada je zajedno s bosanskim sandžakbegom Ulama-begom ratovao po Slavoniji, što je rezultiralo osvajanjem slavonske utvrde Kraljeva Velika.¹⁴⁰

Ovaj čuveni ratnik, koji je osvojio Liku, odbio je priznati bilo kakva posebna prava Dubrovčanima koja bi prelazila njegove ovlasti.¹⁴¹ U tom

¹³³ Isto.

¹³⁴ ASV, MDT, No. 490.

¹³⁵ H. Šabanović, "Grad kao vojno-upravno i privredno središte u XVI i XVII veku", 330.

¹³⁶ M. Hodžić, *Foča središte Hercegovačkog sandžaka*, 82-83.

¹³⁷ *Topkapı Sarayı Arşivi H. 951-952 Tarihli ve E-12321 Numaralı Mühimme Defteri*, IRCICA, Istanbul, 2002, 151.

¹³⁸ Isto, 292-293.

¹³⁹ T. Popović, "Spisak hercegovačkih namesnika u XVI veku", 96.

¹⁴⁰ Uporedi: Pečevića, *Historija I*, 228. i T. Popović, "Spisak hercegovačkih namesnika u XVI veku", 96.

¹⁴¹ T. Popović, *Dubrovnik i Turska u XVI veku*, 452.

smislu dosljedno je provodio Portinu zabranu prodaje određenih artikala (jasak), što je uzrokovalo velike probleme dubrovačkim trgovcima.¹⁴² Na dužnosti hercegovačkog sandžakbega ostao je do kraja 1544. godine, a ne augusta 1547. kako se to ranije smatralo, jer su do tog vremena bila još dvojica sandžakbegova koji do sada nisu bili registrirani.¹⁴³

Hajrudin-beg

Prvu vijest o Hajrudin-begu kao hercegovačkom sandžaku pronalazimo u jednom dokumentu koji je datiran početkom januara 1545. godine. U njemu se navodi da je hercegovački sandžakbeg Hajrudin-beg preuzeo u Kotoru 41.000 zlatnih dukata i metalni sat u kutiji od mletačkog providura, koje je trebao proslijediti na Portu u Istanbul.¹⁴⁴ Ova datacija nas upućuje na pretpostavku kako je Hajrudin-beg u Hercegovinu došao najkasnije krajem 1544. godine, ali se sa sigurnošću ne može reći u kojem mjesecu. O njemu se ne zna mnogo, osim podatka da je prije Hercegovine namjesnikovao u Zvorničkom sandžaku, 1543. godine. Spomenute godine Hajrudin-beg je predvodio spahije i vojsku iz Zvorničkog sandžaka u pohodu sultana Sulejmana na Ostrogon.¹⁴⁵ Na dužnosti hercegovačkog sandžakbega ostao je kratko, jer se u jednoj naredbi iz aprila 1545. godine spominje Hizir-beg.¹⁴⁶

Hizir-beg

Prije nego što je došao u Hercegovinu Hizir-beg je vršio dužnost sandžakbega u Šamu (sandžak Lecun) i u Zvorničkom sandžaku.¹⁴⁷ Nakon toga je Hizir-beg postavljen za sandžakbega Ćustendila, i u tom svojstvu je učestvovao u pohodu na Ostrogon 1543. godine.¹⁴⁸ Ne može se sa sigurnošću reći kada je Hizir-beg imenovan na mjesto hercegovačkog sandžakbega, ali je to svakako bilo prije aprila 1545. godine, od kada

¹⁴² Risto Jeremić, Jorjo Tadić, *Prilozi za istoriju zdravstvene kulture starog Dubrovnika*, sv. 2, Biblioteka Centralnog higijenskog zavoda, Beograd, 1939, 155.

¹⁴³ T. Popović, "Spisak hercegovačkih namesnika u XVI veku", 96.

¹⁴⁴ ASV, MDT No. 529. i 593.

¹⁴⁵ BOA, Kamil Kepeci (KK), 1765, 20.

¹⁴⁶ *Topkapı Sarayı Arşivi H. 951-952 Tarihli ve E-12321 Numaralı Mühimme Defteri*, naredba 401.

¹⁴⁷ BOA, Maliyeden Müdevver Defterler (MAD) 563, 218.

¹⁴⁸ BOA, KK 1765, 20.

datira Portino naređenje Hizir-begu, hercegovačkom sandžakbegu, da bez odlaganja pristupi obnavljanju i učvršćivanju tvrđave Novi.¹⁴⁹

Početkom jula 1546. godine Hizir-beg se spominje kao član komisije koja je trebala rješavati granične sporove s Mlečanima. Komisiju je formirala Porta zbog žalbi kliškog sandžakbega da Mlečani neovlašteno upadaju i pljačkaju osmansku teritoriju, te da nastoje preseliti osmanske podanike na područje pod njihovom vlašću. S druge strane, mletački bailo Alessandro Contarini također se žalio na emina Ferhada kojeg je optuživao za pljačku okoline Zadra, te odvođenje mletačkih podanika u ropstvo. Budući da je bilo nužno provesti istragu na terenu, Porta je imenovala Hizir-bega, hercegovačkog sandžakbega, te kadije Sarajeva i Broda u Bosni, da utvrde činjenice o tim događajima.¹⁵⁰

Hajrudin-beg

Izgleda da je Hizir-beg već sredinom novembra 1546. godine premješten i na njegovo mjesto ponovo je postavljen Hajrudin-beg. U dokumentu koji je nastao sredinom novembra 1546. godine Hajrudin-beg, hercegovački sandžakbeg, izdaje potvrdu da je od Mlečana preuzeo 11.000 dukata koje je trebao proslijediti na Portu.¹⁵¹

Sinan-beg

U augustu 1547. godine na mjesto hercegovačkog sandžakbega imenovan je Sinan-beg, brat velikog vezira Rustem-paše i Karadoz-bega.¹⁵² U svojstvu hercegovačkog sandžakbega spominje se u pismenoj potvrdi iz maja 1548. godine, kada je primio 8.500 dukata na ime godišnjeg tributa za Kipar i ostrvo Zante.¹⁵³

Prema T. Popoviću, Sinan-beg je u Hercegovačkom sandžaku ostao do juna 1549. godine. Međutim, u osmanskim izvorima stoji kako je Sinan-beg već 13. maja 1548. godine promoviran u beglerbega arhipelaga Sredozemnog mora (Cezair-i Bahr-i Sefid) i admirala osmanske flote.¹⁵⁴ Na toj dužnosti je ostao sve do 1553. godine, kada je umro.¹⁵⁵

¹⁴⁹ *Topkapı Sarayı Arşivi H. 951-952 Tarihli ve E-12321 Numaralı Mühimme Defteri*, naredba 401.

¹⁵⁰ ASV, MDT, No. 601.

¹⁵¹ ASV, MDT, No. 613.

¹⁵² T. Popović, "Spisak hercegovačkih namesnika u XVI veku", 96.

¹⁵³ ASV, MDT, No. 634.

¹⁵⁴ Uporedi: T. Popović, "Spisak hercegovačkih namesnika u XVI veku", 96. i BOA, MAD 94, 63.

¹⁵⁵ Pečevića, *Historija I*, 51.

Behram-beg

T. Popović navodi kako nije mogao utvrditi ime sandžakbega koji je došao nakon Sinan-bega, pošto se u dubrovačkim izvorima spominje samo kao *Illusstrisimus Dominus Sangiacchus*.¹⁵⁶ Na osnovu podataka iz osmanskih izvora zna se pouzdano kako je početkom juna 1550. godine hercegovački sandžakbeg bio Behram-beg. Nema podataka kada je Behram-beg imenovan na dužnost hercegovačkog sandžakbega i je li osim njega bio još neko na tom položaju.

U sumarnom defteru za Hercegovački sandžak postoji bilješka datirana 3. juna 1550. godine u kojoj stoji da je nahija Nikšić pridodana hasu hercegovačkog sandžakbega Behram-bega, na osnovu čega se da zaključiti da je najkasnije početkom juna 1550. godine Behram-beg bio na toj dužnosti.¹⁵⁷ On je u Hercegovini bio i krajem marta 1551. godine, kada je vojvoda Husejn po njegovom ovlaštenju u Kotoru preuzeo 3.000 dukata koje je trebalo prosljediti u Istanbul. U tom izvoru spominje se kao *Bexram beg sangiacco dell'Erzegovina*.¹⁵⁸ On je najvjerojatnije ostao u Hercegovini do kraja 1551. godine, kada je imenovan Sinan-paša.

Sinan-paša Boljanić¹⁵⁹

U literaturi se spominje i kao Sinan-beg Bajramagić.¹⁶⁰ Imao je trojicu braće, od kojih je bio najpoznatiji Husejn-paša Boljanić. Bio je oženjen sestrom velikog vezira Mehmed-paše Sokolovića. Titulu paše dobio je prije imenovanja za hercegovačkog sandžakbega, jer je obavljao dužnost anadolskog beglerbega, što dosad nije bilo poznato.¹⁶¹ Kratko vrijeme bio je i sandžakbeg Silistre.¹⁶² Osim toga, bio je sandžakbeg u Bosni, a pretpostavlja se i u sandžaku Začasna.¹⁶³

¹⁵⁶ T. Popović, "Spisak hercegovačkih namesnika u XVI veku", 97.

¹⁵⁷ BOA, TD 207, fol. 3.

¹⁵⁸ *I libri commemoriali della Repubblica di Venezia*, tomo VI, Aspese della Societa, Venezia, 1904, 266.

¹⁵⁹ Hazim Šabanović, *Turski izvori za istoriju Beograda, knj. I, sv. I. Katastarski popisi Beograda i okoline 1476-1566*, Istorijski arhiv Beograda, Beograd, 1964, 651.

¹⁶⁰ Hazim Šabanović, "Bosanski namjesnik Ferhad-beg Vuković-Desisalić", u: *Zbornik Filozofskog fakulteta*, br. VI-1, Beograd 1957, 113-127.

¹⁶¹ U ovom izvoru se spominje kao *sābikā vezirim Anadolu beylerbeyisi olup hāliyā Hersek Beyi olan iftihārul-umerā-i al-a'zām Sinan Paşa*. Topkapi Sarayı Müzesi Kütüphanesi (TSMK), Mühimme Defteri Koğuşlar (MDK) 888, naredba 96.

¹⁶² BOA, Timar Ruznamçe Defterleri (TRD) No 5.

¹⁶³ H. Šabanović, *Bosanski pašaluk*, 68; E. Čelebi, *Putopis*, 400-401.

Sinan-paša je više puta imenovan na dužnost hercegovačkog sandžakbega. Ne može se sa sigurnošću reći kad je tačno prvi put postao hercegovački sandžakbeg. To svakako nije bilo u februaru 1552. godine kako se dosad smatralo, jer postoji pismena naredba Porte datirana 23. januara 1552, u kojoj se naređuje hercegovačkom sandžakbegu Sinan-paši da drži vojsku pripravnom zbog sukoba u Erdelju, što navodi na zaključak da je na to mjesto došao prije navedenog datuma.¹⁶⁴ U ljeto 1552. godine, kada je Nikola Šubić Zrinski poduzeo vojne akcije protiv Osmanlija, Sinan-paša je dobio naredbu da pošalje pomoć osmanskoj vojsci u Požeškom sandžaku.¹⁶⁵ U vrijeme dok je upravljao Hercegovačkim sandžakom Sinan-paša je održavao stalne diplomatske veze s dubrovačkom vladom, koja mu je često slala svoje ljekare, kao i graditelje i klesare za potrebe gradnje njegovih zadužbinskih objekata. Od svih objekata koje je uvakufio najpoznatija je njegova džamija u Čajniču, sagrađena 1570. godine.¹⁶⁶ Sinan-paša je ostao u Hercegovini do januara 1557. godine, kada je premješten u sandžak Silistru u Bugarskoj.¹⁶⁷

Hadim Hajdar-paša

Hajdar-paša je kao mladić dospio na sultanski dvor gdje je stekao odgoj i naobrazbu, a s vremenom je dospio do zvanja kapuage (*kapu ağası*). U tom svojstvu učestvovao je u pratnji sultana Sulejmana u pohodu na Ostrogon 1543. godine.¹⁶⁸ U zvanje četvrtog vezira kupole promoviran je 22. decembra 1547. godine, te mu je dodijeljena titula paše. U pohodu na Nahčivan 1553. godine desio se niz događaja koji su doveli do njegove smjene. Prema nekim izvorima Hajdar-paša je smijenjen s vezirskog položaja zbog naklonosti princu Mustafi koji je pogubljen zbog optužbi o pokušaju preuzimanja vlasti od oca, sultana Sulejmana. Reaktiviran je 17. decembra 1555. godine tako što je ime-

¹⁶⁴ TSMK, MDK 888, nr. 95.

¹⁶⁵ Dino Mujadžević, "Osmanska osvajanja u Slavoniji u svjetlu osmanskih arhiva", *Povijesni prilozi*, 36, Hrvatski institut za povijest, Zagreb, 2009, 89-107.

¹⁶⁶ Salih Trako, "Vakufnama Sinan-bega, sina Bajram-age", u: *Vakufname iz Bosne i Hercegovine (XV i XVI vijek)*, Monumenta Turcica, Orientalni institut u Sarajevu, Sarajevo, 1985, 193-216; Enes Pelidija, Behija Zlatar, *Pljevlja i okolina u prvim stoljećima osmansko-turske vlasti*, Međurepublička zajednica za kulturno-prosvjetnu djelatnost, Pljevlja, 1988, 22-35; Mehmed Mujezinović, *Islamska epigrafika Bosne i Hercegovine*, knj. II, Istočna i centralna Bosna, Sarajevo, 1998, 67.

¹⁶⁷ BOA, Bab-ı Asafı Divan-ı Hümayun Sicilleri Mühimme Defterleri (A.DVNS. MHM.d) 2, naredba 1880, (4.3.964 H.)

¹⁶⁸ BOA, Kamil Kepeci (KK), d. 1765, 19.

novan na mjesto smederevskog sandžakbega. Na tom mjestu nije ostao dugo, jer je već 5. januara 1557. godine premješten u Hercegovinu umjesto Sinan-paše koji je premješten u Silistru.¹⁶⁹ Ovaj podatak malo pomjera dosadašnja saznanja o početku njegovog namjesnikovanja u Hercegovini, jer se smatralo da je novi sandžakbeg došao u februaru 1557. godine.¹⁷⁰

Krajem januara 1560. godine Hajdar-paša je dobio naredbu da pošalje vojnu pomoć Mehmedu Hanu, skadarskom sandžakbegu. Kampanja je pokrenuta radi suzbijanja pobune koja je, čini se, bila većih razmjera, jer su u njoj učestvovali stanovnici više nahija iz Bosanskog, Hercegovačkog i Vučitrnskog sandžaka. Izgleda da je pobuna u potpunosti ugušena, jer poslije nema vijesti o sličnim dešavanjima.

Hajdar-paša je održavao redovne kontakte s Dubrovčanima. U službenim dopisima dubrovačka vlada mu se obraćala izrazima krajnjeg poštovanja – *Illustrissimus Bassa Cherezegovinae*. Dobro obaviješteni Dubrovčani su znali da je on veoma utjecajna osoba, kako na dvoru u Istanbulu, tako i na drugim važnim mjestima u Carstvu, pa su od njega tražili posredništvo i preporuku. Ostala je zabilježena njihova molba iz 1560. godine u kojoj su od njega tražili preporuke kod egipatskog beglerbega. U vrijeme kad je Hajdar-paša bio hercegovački sandžakbeg imao je korektne odnose i sa Mlečanima. Na mjestu hercegovačkog sandžakbega ostao je do novembra 1561. godine. Nakon toga se povukao u svoju rezidenciju u Istanbulu. Umro je 1. januara 1564. godine u Istanbulu.¹⁷¹

Malkoč-beg

Umjesto Hajdar-paše u novembru 1561. na poziciju hercegovačkog sandžakbega ponovo je došao Malkoč-beg, koji je ostao do juna 1563.¹⁷² Nakon toga je premješten u Kliški sandžak, gdje je umro 26. oktobra 1565. godine. Pokopan je u Banjoj Luci pokraj svog sina Džafer-bega, koji je poginuo pet godina ranije u bitkama vođenim u Slavoniji. Malkoč-beg je iza sebe ostavio džamiju u Glamoču.¹⁷³

¹⁶⁹ BOA, A.DVNS. MHM.d. 2, naredba 1879. i naredba 1880.

¹⁷⁰ T. Popović, “Spisak hercegovačkih namesnika u XVI veku”, 97.

¹⁷¹ Muamer Hodžić, “Hadim Hajdar-paša: zaboravljeni vezir sultana Sulejmana Zakonodavca”, *POF*, 67/2017, Orijentalni institut u Sarajevu, Sarajevo, 2018, 219-246.

¹⁷² T. Popović, “Spisak hercegovačkih namesnika u XVI veku”, 97.

¹⁷³ B. Zlatar, “O Malkočima”, 108.

Sinan-beg

Sinan-beg je ponovo došao na mjesto hercegovačkog sandžakbega u junu 1563. i ostao do decembra 1564, a ne marta 1567. godine, kako se to do sada smatralo.¹⁷⁴ Naime, postoji više vijesti u osmanskim izvorima kako je već u decembru 1564. godine na čelu Hercegovačkog sandžaka bio izvjesni Junus-beg.¹⁷⁵

Junus-beg

On je obavljao dužnost hercegovačkog sandžakbega od decembra 1564. do marta 1567. godine.¹⁷⁶ U to vrijeme dobio je više naredbi s Porte koje su se odnosile na dodatno utvrđivanje luke Novi i opremanje Donje tvrđave topovima.¹⁷⁷ Junus-beg je, prema instrukcijama s Porte, trebao lično rukovoditi ovim poslovima. Pored toga, Porta je tražila da se temišvarskom beglerbegu pošalje dio vojske na čelu sa subašom sandžaka i alajbegom hercegovačkih spahija. Prethodno je Junus-begu naređeno da pruži pomoć skadarskom sandžakbegu u borbi protiv pobunjeničkih sela u Skadarskom sandžaku.¹⁷⁸ Čini se da je Junus-beg nakon Hercegovine premješten u Silistru, gdje se spominje kao sandžakbeg u oktobru 1567. godine.¹⁷⁹

Husejn-paša Boljanić

Husejn-paša Boljanić, brat Sinan-paše, imenovan je na mjesto hercegovačkog sandžakbega u martu 1567. godine i na toj dužnosti ostao do februara 1569. godine.¹⁸⁰ Nakon toga je premješten u Bosnu. Poslije je unaprijeđen i imenovan na vrlo visoke dužnosti – beglerbeg Egipta, Dijarbakra i Bagdada. Pred kraj života Husejn-paša je postao bosanski beglerbeg.¹⁸¹

¹⁷⁴ T. Popović, “Spisak hercegovačkih namesnika u XVI veku”, 97.

¹⁷⁵ *6 Numaralı Mühimme defteri (972/1564–1565)*, naredbe br. 1144, 1146, 1452.

¹⁷⁶ E. Kovačević, *Mühimme defteri*, naredba br. 414; T. Popović, “Spisak hercegovačkih namesnika u XVI veku”, 97.

¹⁷⁷ U ovom periodu grad Novi su branile Donja i Gornja tvrđava. Donja tvrđava je pozicionirana na dominantnoj strmoj hridi iznad mora i obale koja je bila nepriступačna za neprijateljske brodove. Gornja tvrđava je nešto uvučeniya i nalazi se na uzdignutom brežuljku. Nije poznato jesu li ove dvije tvrđave u to vrijeme bile međusobno povezane.

¹⁷⁸ *6 Numaralı Mühimme defteri (972/1564–1565)*, naredbe br. 801, 1144, 1146, 1152, 1446; E. Kovačević, *Mühimme defteri*, naredbe br. 414 i 465.

¹⁷⁹ *7 Numaralı Mühimme Defteri (975-976/1567-1569)*, I, Özet – Transkripsyon ve Indeks, II-IV, Tıpkıbasım, Ankara 1997, naredba 340.

¹⁸⁰ BOA, MAD 563, 1.

¹⁸¹ Državni arhiv Dubrovnik (DAD), Acta Turcarum (AT) 857; *7 Numaralı Mühimme Defteri (975-976/1567-1569)*, naredbe br. 1216, 1217, 1218 i 2221; T. Popović,

Hasan-paša (Prodović?)

Nakon Husejn-paše Boljanića, u februaru 1569. godine hercegovački sandžakbeg postao je Hasan-paša, koji je na toj dužnosti ostao samo do maja iste godine.¹⁸²

Sinan-beg

Nakon Hasan-paše u Hercegovinu ponovo dolazi Sinan-beg, ali se ni on ne zadržava dugo, pošto je poslan u Bosnu već u oktobru iste godine.¹⁸³

Ali-beg (?)

T. Popović spominje da je u periodu od decembra 1569. do aprila 1572. hercegovački sandžakbeg bio neki Ali-beg.¹⁸⁴ Ova tvrdnja je neodrživa jer je u navedenom periodu na poziciji hercegovačkog sandžakbega bio Kasim Kurd-beg. Osim toga, ne postoji nijedna informacija na osnovu koje bi se zaključilo o kojem je Ali-begu riječ, niti gdje je prethodno obavljao dužnost. Jedini poznati Ali-beg koji se u to vrijeme spominje obavljao je dužnost požeškog sandžakbega 1569. godine.¹⁸⁵

Kasim Kurd-beg

Kasim Kurd-beg Sokolović je Mehmed-pašin sin. U decembru 1569. godine imenovan je na dužnost hercegovačkog sandžakbega. U vrijeme dok je bio hercegovački sandžakbeg, u Foči je izgradio saraj.¹⁸⁶ Podigao je još zadužbina u Pljevljima i Mostaru. Zajedno sa svojim rođakom Ferhad-begom Sokolovićem učestvovao je u raznim akcijama u vrijeme Kiparskog rata. U tom smislu primio je naredbe s Porte koje su se odnosile na poduzimanje sigurnosnih mjera zajedno s okolnim sandžakbegovima.¹⁸⁷

Izgleda da je u julu, a možda i prije, Kasim-beg bio teže bolestan, jer mu je krajem jula 1571. godine dubrovačka vlada poslala Jevreja Abra-

“Spisak hercegovačkih namesnika u XVI veku”, 97; Behija Zlatar, Enes Pelidija, “Prilog kulturnoj istoriji Pljevalja osmanskog perioda - zadužbine Husein-paše Boljanića”, *POF*, 34/1984, Orijentalni institut u Sarajevu, Sarajevo, 1985, 115-128.

¹⁸² BOA, MAD 563, 1.

¹⁸³ Isto.

¹⁸⁴ T. Popović, “Spisak hercegovačkih namesnika u XVI veku”, 98.

¹⁸⁵ Fazileta Cviko-Hafizović, “Grad Požega kao sjedište Požeškog sandžaka – urbani i privredni razvoj u 16. stoljeću”, *Povijesni prilozi*, 13, Hrvatski institut za povijest, Zagreb, 1994, 27-76.

¹⁸⁶ M. Hodžić, *Foča središte Hercegovačkog sandžaka*, 87.

¹⁸⁷ *12 Numaralı Mühimme Defteri, 978-979 / 1570-1572*, T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Ankara 1996, naredbe 17, 281, 289, 290, 306, 366.

hama, jednog od svojih najboljih ljekara hirurgu.¹⁸⁸ U oktobru iste godine premješten je u Halep i dodijeljena mu je titula paše.¹⁸⁹ Kasim-paša je umro 1572. godine u mladim godinama. Ne zna se tačan uzrok smrti, ali Evlija Čelebi spominje kako je navodno pogubljen zbog učestalih optužbi na račun njegovog načina upravljanja sandžakom. Međutim, o tim navodima u drugim izvorima nema ni spomena.¹⁹⁰

Sinan-beg

Sinan-beg je vjerovatno imenovan na poziciju hercegovačkog sandžakbega u septembru, odnosno oktobru 1571. godine, nakon premještanja Kasim-bega Sokolovića u Halep. Ostao je u Hercegovini do maja 1572. godine, kada se spominje kao smederevski sandžakbeg.¹⁹¹

Hasan-paša Prođović¹⁹²

Nakon namjesnikovanja u Smederevu Hasan-paša ponovo dolazi na mjesto hercegovačkog sandžakbega.¹⁹³ Hasan-pašino djelovanje u Hercegovini obilježile su borbe za važnu utvrdu Novi, koju je u toku

¹⁸⁸ Poslovičnim Dubrovčanima je bilo izuzetno stalo da Abraham što uspješnije obavi posao i pomogne Kurd-begu, sinu velikog vezira Mehmed-paše. Kako bi ga dodatno motivirala, dubrovačka vlada je samoinicijativno, bez njegovog traženja, povećala platu ovom ljekaru na 150 dukata. Vidi: Risto Jeremić, Jorjo Tadić, *Prilozi za istoriju zdravstvene kulture starog Dubrovnika*, 53-54; Toma Popović, "Dubrovački Jevreji u trgovini Turske i Italije, *Istorijski časopis*, XXXIX, Istorijski institut, Beograd, 1992, 73.

¹⁸⁹ BOA, A. DVNS. MHM.d 16, 92; U drugom izvoru spominje se da je Kasim-paša sin Mehmed-paše dobio na upravu sandžak Haleb 10. oktobra 1571. (BOA, MAD 563, 169).

¹⁹⁰ Murat Yıldız, "Havs'a'daki Şehit Mehmed Paşazade Kasım Paşa Vakfı", *Vakıflar Dergisi*, 41, T.C. Vakıflar Genel Müdürlüğü, Ankara 2014, 97-114.

¹⁹¹ BOA, MAD 563, 47.

¹⁹² U literaturi se često poistovjećuje s Hasan-pašom Predojevićem, zbog čega smo prvobitno držali da je riječ o istoj ličnosti, naročito jer se u osmanskim izvorima spominje samo kao Hasan-paša. S druge strane, u dubrovačkim izvorima često je uz ime određenog velikodostojnika spominjano i prezime, ako je bilo poznato. Analizirajući literaturu nastalu na dubrovačkim izvorima, poput djela T. Popovića, jasno se razlikuje Hasan-paša Prođović i Hasan-paša Predojević. Osim njega, Hasan-pašu Prođovića, kao hercegovačkog sandžakbega, spominje i Muhamed Nezirović, koji *podvlači kako ga ne treba miješati sa čuvenijim njegovim imenjakom Hasan-pašom Predojevićem*. Vidi T. Popović, *Dubrovnik i Turska u XVI veku*, 295. i 365; *Krajiška pisma* (odabrao i priredio Muhamed Nezirović), Preporod, Sarajevo, 2004, 14; M. Hodžić, *Foča središte Hercegovačkog sandžaka*, 88.

¹⁹³ BOA, MAD 563, 47.

Kiparskog rata privremeno osvojila mletačka, odnosno španska flota.¹⁹⁴ Porta je poslala naredbu kliškom sandžakbegu Ferhat-begu da pođe zajedno s Hasan-pašom, hercegovačkim sandžakbegom, radi *oduzimanja Novog od nevjernika koji su ga zauzeli*.¹⁹⁵ Osim toga, Hasan-paša je imao intenzivne diplomatske aktivnosti koje su išle preko Dubrovnika, o čemu svjedoče brojni izvještaji dubrovačke vlade, ali i pisma špijuna koji su mu dostavljali korisne informacije.¹⁹⁶ Hasan-paša je ostao u Hercegovini do aprila 1574. godine.¹⁹⁷

Posljednji hercegovački sandžakbeg koji je vršio tu dužnost do formiranja Bosanskog ejaleta bio je Sinan-beg, koji je na tom mjestu bio od aprila 1574. do februara 1580. godine.¹⁹⁸

U zaključku se može konstatirati kako je Porta pridavala veliki značaj izboru vodećih ljudi u sandžacima, a naročito graničnim, kakav je bio Hercegovački. Zbog toga ne čudi da je dužnost hercegovačkog sandžakbega povjeravana osobama iz istaknutih porodica kao što su Mihalbegović (Mihaloğlular) i Evrenosović (Evrenosoğlular), te sposobnim pojedincima poput Hamza-bega, Ajas-paše, Mehmed-bega Isabegovića, Sinan-bega Borovinića, Malkoč-bega i drugih. Pored njih, na ovu dužnost bili su imenovani carski zetovi i srodnici utjecajnih velikodostojnika na dvoru sultana, kao što su Ahmed-beg i Mustafa-beg – sultanski zetovi, Sinan-paša – brat velikog vezira Rustem-paše, Sinan-beg – zet velikog vezira Mehmed-paše Sokolovića i Kasim Kurd-beg – sin Mehmed-paše Sokolovića.

Biti hercegovački sandžakbeg predstavljalo je veliku odgovornost i nominalno nije donosilo visoke prihode kakve su imali Bosanski ili Smederevski sandžak. Međutim, treba imati u vidu da se na toj dužnosti pružala prilika za iskazivanje zbog čestih borbi na granici, što je bila najbolja preporuka za napredovanje. Osim toga, blizina Dubrovnika i stalni kontakti s dubrovačkom vladom predstavljali su priliku za vrlo unosnu trgovinu.

¹⁹⁴ *12 Numaralı Mühimme Defteri, 978-979 / 1570-1572, XII.*

¹⁹⁵ Elma Korić, *Životni put prvog beglerbega Bosne: Ferhad-paša Sokolović (1530-1590)*, Orijentalni institut u Sarajevu, Sarajevo, 2015, 77-80.

¹⁹⁶ Aleksa Ivić, "Pisma Hasan-paše hercegovačkog iz god. 1573.:", *Spomenik*, SAN, 49, Beograd, 1923, 477-494; T. Popović, *Dubrovnik i Turska u XVI veku*, 293-299; *Krajiška pisma*, 119-132.

¹⁹⁷ T. Popović, "Spisak hercegovačkih namesnika u XVI veku", 98.

¹⁹⁸ Isto.

ON HERZEGOVINIAN SANJAKBEYS UP UNTIL THE ESTABLISHMENT OF THE BOSNIA EYALET

Abstract

The Ottomans attached great importance to Rumelia, i.e. the European part of their Empire. The economic and human resources of the area were enormous, so Rumelia represented a priority and a fundamental preoccupation in the military and foreign policy of the Ottoman sultans.

The Ottoman political leadership carefully selected and appointed the leading people in its European provinces. This practice was particularly applied in so-called border strip sanjaks that were on the frontiers of the Empire and this is why the governing of these provinces was entrusted to prominent persons from among the frontier lords. Since the sanjak of Herzegovina was the frontier province since its foundation in 1470, the highest office was entrusted to dignitaries recommended by their ability or kinship with influential people in the sultan's court. In the past period, this issue was touched upon by Ćiro Truhelka and Toma Popović, but their research was limited to documents from the Dubrovnik State Archives, mostly written in Italian. In this paper, we examine new information on this topic found in different Ottoman archival sources from Dubrovnik, Venice, Istanbul and Ankara, which helped us shed more light on the matter and correct some misconceptions.

Key words: Sanjak of Herzegovina, sanjakkbey of Herzegovina, frontier lord

IZVORI

a) neobjavljeni izvori

Istanbul

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA):

Bab-1 Asafî Divan-1 Hümayun Sicilleri Mühimme Defterleri (A. DVNS. MHM.d) No. 2;

Bab-1 Asafî Divan-1 Hümayun Sicilleri Mühimme Defterleri (A. DVNS. MHM.d) No. 16;
Evkaf Evrakı (EV. VKF) No: 19/11;

Tahrir Defteri (TD) No. 91;
 Tahrir Defteri (TD) No. 174;
 Tapu Defter (TD) No. 424;
 Tapu Defter (TD) No. 1043;
 Tahrir Defteri (TD) No. 1076;
 Timar Ruznamçe Defterleri (TRD) No 5;
 Kamil Kepeci (KK), No. 1765;
 Kamil Kepeci (KK), Haremeyn Mukataası No. 3359;
 Maliyeden Müdevver Defterler (MAD) No. 94;
 Maliyeden Müdevver Defterler (MAD) No. 563;

Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi (TSMK):

Mühimme Defteri Koğuşlar (MDK) No. 888;

Büyükşehir Belediyesi (İBB),

Atatürk Kitaplığı (AK), Muallim Cevdet Yazmaları (MCY) No. 0.71

Venezia

Archivio di Stato di Venezia (ASV):

Miscellanea documenti turchi (MDT)

Dubrovnik

Državni arhiv Dubrovnik (DAD):

Acta Turcarum (AT)

b) objavljeni izvori

6 *Numaralı Mühimme defteri (972/1564-1565)*, I-II, Özet – Transkripsiyon ve İndeks, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Ankara, 1995.

7 *Numaralı Mühimme Defteri (975-976/1567-1569)*, I, Özet – Transkripsiyon ve İndeks, II-IV, Tıpkıbasım, Ankara, 1997.

12 *Numaralı Mühimme Defteri (978-979/1570-1572)*, Tıpkıbasım; Özet, *Transkripsiyon, İndeks*, T.C. Başkanlık Devlet Arşivleri, Ankara, 1996.

167 *Numaralı Muhâsebe-i Vilâyet-i Rûm-ili Defteri (937/1530)*, II, T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Ankara, 2004.

Aličić, Ahmed S., *Poimenični popis sandžaka vilajeta Hercegovina*. Orijentalni institut u Sarajevu, Sarajevo, 1985.

Aličić, Ahmed S., *Sumarni popis sandžaka Bosna iz 1468/69*, Islamski kulturni centar Mostar, Mostar, 2008.

Elezović, Gliša, *Tursko-srpski spomenici dubrovačkog arhiva*, knjiga I, sveska 1, Srpska kraljevska akademija, Beograd, 1940.

Feridun Bey, *Mecmua-yı münşeat-ı Feridun Bey*, 1, Takvimhane-yi Âmire, [İstanbul] 1265-1274 [1848-1858].

- I libri commemoriali della Repubblica di Venezia*, tomo VI, Aspese della Societa, Venezia, 1904.
- Kovačević, Ešref, *Muhimme defteri – dokumenti o našim krajevima*, Orijentalni institut u Sarajevu, Sarajevo, 1985.
- Krajiška pisma* (odabrao i priredio Muhamed Nezirović), Preporod, Sarajevo, 2004.
- Stojanović, Ljubomir, *Stare srpske povelje i pisma*, Knjiga I, drugi deo, *Dubrovnik i susedi njegovi*, Zbornik za istoriju, jezik i književnost srpskog naroda, Srpska kraljevska akademija, Beograd - Sr. Karlovci, 1934.
- Topkapı Sarayı Arşivi H. 951-952 Tarihli ve E-12321 Numaralı Muhimme Defteri*, IRCICA, Istanbul, 2002.
- Truhelka, Ćiro, "Tursko-slovenski spomenici dubrovačke arhive – 4. Hercegovački krajišnici", *Glasnik Zemaljskog muzeja*, XXIII, Sarajevo, 1911, 437-451.

LITERATURA

a) knjige

- Božić, Ivan, *Dubrovnik i Turska u XIV i XV veku*, SAN, Beograd, 1952.
- Čar-Drnda, Hatidža, *Nastanak Mostara: urbani i demografski razvoj grada do kraja 16. stoljeća*, Posebna izdanja LXIII, Orijentalni institut u Sarajevu, Sarajevo, 2014.
- Čelebi, Evlija, *Putopis: odlomci o jugoslovenskim zemljama*, prevod, uvod i komentar Hazim Šabanović, Svjetlost, Sarajevo, 1967.
- Gökbilgin, M. Tayyib, *Edirne ve Paşa Livası, XV-XVI Asırlarda: Vakıflar – Mülkler - Mukatalar*, Istanbul Üniversitesi, Istanbul, 1952.
- Hadžihuseinović, Salih Sidki – Muvekkit, *Povijest Bosne*, I, El-Kalem, Sarajevo, 1999.
- Handžić, Adem, *Tuzla i njena okolina u XVI vijeku*, Svjetlost, Sarajevo, 1975.
- Hodžić, Muamer, *Foča središte Hercegovačkog sandžaka*, Univerzitet u Sarajevu - Orijentalni institut, Posebna izdanja LIX, Sarajevo, 2019.
- Korić, Elma, *Životni put prvog beglerbega Bosne: Ferhad-paša Sokolović (1530-1590)*, Posebna izdanja LXIV, Orijentalni institut u Sarajevu, Sarajevo, 2015.
- Jeremić, Risto; Tadić, Jorjo, *Prilozi za istoriju zdravstvene kulture starog Dubrovnika*, sv. 2, Biblioteka Centralnog higijenskog zavoda, Beograd, 1939.

- Missions diplomatiques de Corneille Duplicius de Schepper, dit Scepperus, ambassadeur de Christiern II, de Charles V, de Ferdinand Ir et de Marie, reine de Hongrie, gouvernante des Pays-Bas, de 1523 à 1555*, ed. De Saint Genois Baron, G.-A Yssel de Scheppe, Bruxelles, 1856.
- Mujezinović, Mehmed, *Islamska epigrafika Bosne i Hercegovine*, knj. II, Istočna i centralna Bosna, Sarajevo, 1998.
- Pelidija, Enes; Zlatar, Behija, *Pljevlja i okolina u prvim stoljećima osmansko-turske vlasti*, Međurepublička zajednica za kulturno-prosvjetnu djelatnost, Pljevlja, 1988.
- Popović, Toma, *Turska i Dubrovnik u XVI veku*, Srpska književna zadruga, Beograd, 1973.
- Pečevića, Ibrahim Alajbegović, *Historija (1520-1576)*, knj. 1 (predgovor, prijevod i bilješke Fehim Nametak), El-Kalem, Sarajevo, 2000.
- Šabanović, Hazim, *Bosanski pašaluk*, Naučno društvo NR Bosne i Hercegovine, Djela, XIV, Sarajevo, 1959.
- Šabanović, Hazim, *Turski izvori za istoriju Beograda, knj.1, sv. 1. Katastarski popisi Beograda i okoline 1476-1566*, Istorijski arhiv Beograda, Beograd, 1964.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, *Osmanlı Tarihi*, II cilt, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1994.
- Zlatar, Behija, *Gazi Husrev-beg*, Posebna izdanja XXXII, Orijentalni institut u Sarajevu, Sarajevo, 2010.

b) članci

- Barkan, Ömer Lutfi, "H. 933-934 (M. 1527-1528) Mali Yılına Ait Bir Bütçe Örneği", *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, 15, Istanbul, 1953, 251-329.
- Başar, Fahamettin, "Mihaloğulları", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, cilt 30, Istanbul, 2005, 24-25.
- Bejtić, Alija, "Povijest i umjetnost Foče na Drini", *Naše starine*, III, Godišnjak Zemaljskog zavoda za zaštitu spomenika kulture i prirodnih rijetkosti NR Bosne i Hercegovine, Sarajevo, 1956, 23-74.
- Bojanić, Dušanka, "Požarevac u XVI veku i Bali-beg Jahjapašić", *Istorijski časopis*, XXXII, Istorijski institut, Beograd, 1985, 49-77.
- Božić, Ivan, "Hercegovачki sandžak-beg Ajaz", *Zbornik Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu*, Beograd, 1948, 63-84.
- Buzov, Snježana, "O gazijama i Hajbaru: osvojenje Skradina u kronici Mustafe Celâlzâdea", *Godišnjak Titus*, 1, Split, 2008, 21-31.

- Cviko-Hafizović, Fazileta, "Grad Požega kao sjedište Požeškog sandžaka – urbani i privredni razvoj u 16. stoljeću", *Povijesni prilozi*, 13, Hrvatski institut za povijest, Zagreb, 1994, 27-76.
- Çakar, Enver, "Kanuni Sultan Süleyman Kanun-namesine göre 1522 yılında Osmanlı İmparatorluğu'nun İdarî Taksimati", *Fırat Sosyal Bilimler Dergisi*, c. 12, sayı 1, Elazığ, 2002, 261-282.
- Gökbilgin, M. Tayyib, "Ajalet Rumelija (Popis sandžaka i gradova na početku vladavine Sulejmana Veličanstvenog)", *POF*, XVI-XVII/1966-67, Orijentalni institut u Sarajevu, Sarajevo, 1970, 307-342.
- Hodžić, Muamer, "Hadim Hajdar-paša: zaboravljeni vezir sultana Sulejmana Zakonodavca", *POF*, 67/2017, Orijentalni institut u Sarajevu, Sarajevo, 2018, 219-246.
- Hrabak, Bogumil, "Herak Vraneš", *GDI BiH*, VII/1955, Sarajevo, 1955, 53-66.
- İnalçık, Halil, "Ahmad Pasha Kha'in", *Encyclopaedia of Islam, New Edition*, vol. 1, E.J. Brill, Leiden, 1986, 293.
- İpşirli, Mehmed, "Atik Ali Paşa", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, c. 4, İstanbul 1991, 64-65.
- Kurtović, Esad, "Utvičići iz Foče (bosansko ili dubrovačko porijeklo?)", *Prilozi*, 45, Univerzitet u Sarajevu – Institut za historiju, Sarajevo, 2016, 13-39.
- Lowry, Heath W.; Erünsal, Ismail E, "The Evrenos dynasty of Yenice Vardar", *The Journal of Ottoman studies*, XXXI, İstanbul, 2008, 9-192.
- Mujadžević, Dino, "Osmanska osvajanja u Slavoniji u svjetlu osmanskih arhiva", *Povijesni prilozi*, 36, Hrvatski institut za povijest, Zagreb, 2009, 89-107.
- Popović, Toma, "Upravna organizacija hercegovačkog sandžaka u XVI veku", *POF*, XII-XIII/1962-63, Orijentalni institut u Sarajevu, Sarajevo, 1965, 75-120.
- Popović, Toma, "Spisak hercegovačkih namesnika u XVI veku", *POF*, XVI-XVII/1966-67, Orijentalni institut u Sarajevu, Sarajevo, 1970, 93-99.
- Popović, Toma, "Dubrovački Jevreji u trgovini Turske i Italije", *Istorijski časopis*, XXXIX, Beograd, 1992, 71-79.
- Sabev, Orlin, "Osmanlıların Balkanları Fethi ve İdaresinde Mihaloğulları Ailesi (XIV.-XIX. Yüzyıllar): Mülkler, Vakıflar, Hizmetler", *OTAM* 33, Ankara Üniversitesi, Ankara, 2014, 229-244.
- Sümer, Faruk, "Kasım Paşa, Güzelce", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, c. XXIV, İstanbul, 2012, 547.
- Šabanović, Hazim, "Dvije najstarije vakufname u Bosni", *POF*, II/1951, Orijentalni institut u Sarajevu, Sarajevo, 1952, 5-39.

- Šabanović, Hazim, “Bosanski namjesnik Ferhad-beg Vuković-Desisalić”, u: *Zbornik Filozofskog fakulteta*, br. VI-1, Beograd, 1957, 113-127.
- Šabanović, Hazim, “Grad kao vojno-upravno i privredno središte u XVI i XVII veku”, u: *Istorija Beograda 1, stari, srednji i novi vek*, Srpska akademija nauka i umetnosti – Odeljenje istorijskih nauka, Beograd, 1974.
- Trako, Salih, “Vakufnama Sinan-bega, sina Bajram-age”, u: *Vakufname iz Bosne i Hercegovine (XV i XVI vijek)*, Monumenta Turcica, Orijentalni institut u Sarajevu, Sarajevo, 1985, 193-216.
- Turan, Şerafettin, “Dâvud Paşa, Koca”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, cilt 9, Istanbul, 1994, 37-38.
- Yıldız, Murat , “Havsa’daki Şehit Mehmed Paşazade Kasım Paşa Vakfi”, *Vakıflar Dergisi*, 41, T.C. Vakıflar Genel Müdürlüğü , Ankara, 2014, 97-114.
- Zirojević, Olga, “Vučitinski i Prizrenski sandžak u vreme vladavine Sulejmana Veličanstvenog”, *Istorijski časopis*, 19, Istorijski institut, Beograd, 1972, 263-275.
- Zirojević, Olga, “Smederevski sandžakbeg Ali-beg Mihaloglu”, *Zbornik za istoriju Matice srpske*, 3, Novi Sad, 1971, 9-27.
- Zlatar, Behija, “Neki podaci o sandžak-begu Mehmed-begu Obrenoviću”, *Prilozi*, X/2, Institut za istoriju, Sarajevo, 1974, 341-346.
- Zlatar, Behija, “O nekim muslimanskim feudalnim porodicama u Bosni u XV i XVI stoljeću”, *Prilozi Instituta za istoriju*, god. XIV, broj 14-15, Institut za istoriju, Sarajevo, 1978, 81-139.
- Zlatar, Behija; Pelidija, Enes, “Prilog kulturnoj istoriji Pljevalja osmanskog perioda - zadužbine Husein-paše Boljanića”, *POF 34/1984*, Orijentalni institut u Sarajevu, Sarajevo, 1985, 115-128.
- Zlatar, Behija, “Mehmed Bey Obrenović, sanjakkbey of Herzegovina”, *Gamer I*, 1, Ankara Üniversitesi Güneydoğu Avrupa Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi, Ankara, 2012, 187-196.